

TÜRKİYE KÖKENLİ ALMANYALI MÜSLÜMANLARIN SOSYAL KATILIMI: PERSPEKTİF DERGİSİ ÖRNEĞİ

Ahmet ASLAN¹

Makale İlk Gönderim Tarihi / Recieved (First): 17.03.2020

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 06.10.2020

Özet

İşgücü göçünün başlangıcının üzerinden yaklaşık 60 yıl geçtikten sonra günümüzde Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanlar ülkede sorumluluk ve haklarla çerçevesi çizilen tam bir sosyal katılımı var olmak eğilimindedirler. Bu topluluğun yeni kuşakları bir taraftan kökenlerinden gelen kültürel kimliklerini koruma uğraşı verirken, diğer yandan birlikte yaşamın gereklerini toplumsal ve siyasal katılım vurgusuyla yerine getirme çabası içinde görünmektedirler. Almanya'da Müslümanların sosyo-kültürel varoluşları katılım teorisi açısından izlenebilir, ölçülebilir. Dördüncü kuşağa ulaşan Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların, Alman toplumunun "yerelleşme" taleplerine karşı geliştirdikleri katılım söylemlerinin ne düzeyde ve nasıl görünürlük kazandığının betimlenmesi bu çalışmanın temel sorunsalını teşkil etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada Müslümanların sosyal katılımlarının süreli bir yayın üzerinden niteliksel açıdan betimlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada öncelikle sosyal katılım, Türkiye kökenli Almanyalı Müslümanlar ve Perspektif dergisi konularına kavramsal çerçeve çizilmiştir. Ardından Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların sosyal katılımı ilgili yaklaşım ve söylemlerini belirlemek amacıyla Perspektif dergisinin 2014-2019 yılları arasında yayımlanan toplam altmış sayısı içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. İncelenen dergilerin sosyal katılıma dair içeriklerinin toplam içeriğe oranı %68,33; iç meseleler olarak temalaştırılan içeriklerin oranı ise %31,67 olarak bulgulanmıştır. Avrupalı toplumlara sosyal katılımı kolaylaştırmak çabasıyla dini kimlik Avrupa bağlamında yeniden üretilmektedir. Her türlü tartışmaya rağmen Almanya'da Müslümanların mevcudiyetinin her geçen dönemle birlikte normalleşmesi söz konusudur. Ancak bu kolay ve ihtilafsız bir süreç değildir. Zira Avrupa kimliğinin "öteki"si Avrupalılarla Müslümanların karşılaşmasından bu yana İslam ve Müslümanlardır. Sosyal katılımı odak edinmiş bu çalışma tarzında başka çalışmalar diğer süreli yayınları örneklem seçerek gerçekleştirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Katılım, Perspektif Dergisi, Türkiye Kökenli Almanya Müslümanları, İslamofobi, Göçmen Kökenliler

SOCIAL PARTICIPATION OF TURKISH ORIGINAL GERMANY MUSLIMS: PERSPECTIVE MAGAZINE EXAMPLE

Abstract

After nearly 60 years after the start of labor migration Turkey Origin German Muslims today tend to be drawn with a full social participation framework with the responsibilities and rights in the country. New generations of this community, on the one hand, strive to protect their cultural identity from their origins, on the other hand, in an effort to fulfill the requirements of life together with the emphasis on social and political participation. The socio-cultural existence of Muslims in Germany can be monitored and measured in terms of participation theory. Originating from Turkey reached the fourth generation of German Muslims, German society of "decentralization" of their participation in what level of rhetoric against the demand of developed and described how to gain visibility that constitutes the central problematic of this study. Accordingly, this study aims to describe the social participation of Muslims qualitatively through a periodical publication. This study, the first social participation, the Turkey-based German Muslims and Perspectives magazine conceptual framework was drawn to the subject. It was then analysed by the total number of sixty content analysis technique Perspective magazine published between the years of 2014-2019 to determine their approach to dealing with social participation of Turkey origin German Muslims. The ratio of the content of the reviewed journals on social participation to the total content is 68.33%; The proportion of content themed as internal issues was found to be 31.67%. Religious identity is reproduced in the context of Europe in an effort to facilitate social participation in European societies. Despite all kinds of controversy, the presence of Muslims in Germany is normalized with each passing period. However, this is not an easy and controversial process. Because the "other" of European identity has been Islam and Muslims since the encounter of Europeans and Muslims. In this working style, which focuses on social participation, other studies can be carried out by selecting samples from other periodicals.

Keywords: Social Participation, Perspective Magazine, Muslims of Germany, Islamophobia, Immigrant Origin

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ahmet.aslan@erzincan.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1657-9662>

1. Giriş

İşgücü göçünün başlamasının üzerinden yaklaşık 60 yılın geçtiği bir dönemde genel olarak Almanya'da kalıcılık söylemi geliştiren Türkiye kökenli Almanyalı Müslümanlar ne asimile olmak ne de "paralel toplumlarda" yaşamak istemektedir. Onlar, Almanya'da sorumluluk ve haklarla çerçevesi çizilen tam bir sosyal katılımı var olmak eğilimindedirler. Almanyalı yeni kuşak Müslümanlar bir taraftan birçok azınlık toplulukta olduğu gibi tanınma ve kültürel kimliği koruma uğraşı verirken, diğer yandan birlikte yaşamın gereklerini toplumsal ve siyasal katılım vurgusuyla yerine getirme çabası içinde görünmektedirler. Türkiye kökenli Türkiye Kökenli Almanya Müslümanlarının sosyal ve kültürel varoluşlarında katılım önemli bir perspektif sunmaktadır. Diğer bir deyişle Almanya'da Müslümanların sosyo-kültürel varoluşları katılım teorisi açısından izlenebilir, ölçülebilir.

Dördüncü, beşinci kuşağa doğru ilerleyen Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların, Alman toplumunun "yerleşme/ yerleşme" taleplerine karşı geliştirdikleri katılım söylemlerinin ne düzeyde ve nasıl görünürlük kazandığının betimlenmesi bu çalışmanın temel sorunsalını teşkil etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada Almanya'da kalıcı olduklarını ifade eden Müslümanların sosyal katılımlarının süreli bir yayın üzerinden niteliksel ve niceliksel açıdan betimlenmesi amaçlanmaktadır. Değişen şartlarda Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların gündemini ağırlıklı olarak hangi konular meşgul etmektedir? sorusu yine bu çalışma çerçevesinde cevaplanmıştır. Böylelikle bu çalışma, azınlık olarak kültürel kimlikleriyle varlık göstermek isteyen Müslümanların gelinen noktada sosyal katılım durumlarını ortaya koymayı amaçladığından göç ve din sosyolojisine katkı sağlayacaktır. Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların süreli yayınlarına ilişkin ulaşabildiğimiz herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Yarım asırlık bir süreçten sonra Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların sosyal katılımının çeşitli bakış açıları ile incelenmesi buradaki nüfus varlığının sorunlarının çözümü bağlamında önemlidir.

Çalışmada günümüz itibariyle yirmi dört yıldır yayım hayatını sürdüren ve 286. sayıya ulaşmış olan Perspektif dergisi örneklem olarak seçilmiştir. Zira Perspektif dergisinin Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların bir kısmının gündemini yansıttığı varsayılmaktadır ve araştırma derginin 2014-2019 yılları arasında yayımlanan toplam 60 sayısı ile sınırlandırılmıştır. Kalıcılık söyleminin kökleştiği, üçüncü ve dördüncü kuşakların kamusal alanda sosyal aktör rolü üstlendiği bir dönemi yansıtmak ve güncel sorunlara bakışı tespit etmek amacıyla derginin son 60 sayısı tercih edilmiştir. Sosyolojik bir yaklaşımla geliştirilen bu çalışmada incelenen dergi sayılarının başka açılardan yapılabilecek çalışmalara konu olabilecek özellikleri; mesela edebi incelemeye konu olabilecek dil, anlatım ve üslup özellikleri gibi unsurlar çerçevesinde bir inceleme yapılmamıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Sosyal Katılım

Her sosyal örgütlenme biçimi üyelerinin katılımı için kurallar öngörmektedir. Bu sebeple evrimci bir bakışla katılımın 2,5 milyon yıl öncesinin Taş Devri'nde avcı grupların görev dağılımı yapmalarından, av ürünlerini paylaşmalarından beri var olan bir olgu olduğu söylenebilir. Katılımın Batı dillerindeki karşılığı olan sözcük (İng. participation, Alm. Partizipation) etimolojik olarak geç Latince "katılımına izin vermek, paylaşmak, katılmak" anlamlarına gelen "participare" fiiline dayanmaktadır. Kelime bütünün parçası anlamına gelen "pars, partis" kelimesi ile almak, kapmak, yararlanmak ve yakalamak anlamlarına gelebilen "capere" sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur (Georges vd. 2017). Böylelikle katılım tüm toplumsal grupların toplumsal varoluşun bütün imkânlarından yararlanabilmesini içerir.

Sosyolojik yaklaşımla katılım; toplumun belli kurumlarına, değerlerine katılım ve bunlarla özdeşleşme, demokratik yapı ve süreçleri içselleştirerek bunlara aktif olarak katılmaktır. Bireylerin sosyalleşmesinde belirli mekanizmalar, içerikler ve kurumsal bilgi, iletişim ve yönetim kalıplarının

kullanılabilmesini içeren katılım; günümüz liberal demokratik toplumlarının gelişiminin temel bir bileşeni olarak görülmektedir (Hillmann 1994: 354). Katılım sosyolojik olarak birey ve kuruluşların (tüm paydaşların) karar alma ve irade oluşturma süreçlerine dâhil edilmesine vurgu yapmakta iken politik olarak tüm vatandaşların siyasi irade oluşturma ve karar alma süreçlerine katılımını ifade etmektedir (Lenz ve Ruchlak, 2001). Bu doğrultuda katılım tüm insanların temel bir hakkıdır ve özellikle yoksul ve marjinalleş(tiril)miş kimseler olmak üzere baskı ve ayrımcılığa meydan okuyan sosyal ve siyasi bir çaba olarak anlaşılmalıdır. (Institute of Development Studies, 2019). Zira katılımcı yaklaşımla bireyler, sosyal ve siyasi süreçleri daha yakından tanıma imkânına sahip olmaktadır.

Siyasi, ekonomik ve sosyal hayata eşit ve tam katılım talebi, insan hakları fikri ile ayrılmaz bir şekilde iç içedir. Çünkü etraflıca değerlendirildiğinde insanların siyasi ve sosyal katılımdan dışlanmaya karşı insan hakları mücadelesine giriştikleri görülecektir. 18. ve 19. yüzyıllarda Amerika, Fransa ve Avrupa'nın diğer ülkelerindeki halk ayaklanmalarında siyasi katılım ve orta sınıftan ekonomik özgürlüğü temel talepleri oluşturmaktaydı. Yine aynı şekilde sosyal insan hakları ve ayrımcılığa karşı mücadele; 19. yüzyıldan beri süregelen işçi hareketinin, kadın hareketinin, sömürge karşıtı bağımsızlık hareketlerinin, Amerika'daki ırkçılık karşıtı sivil haklar hareketinin hep çekirdeğini oluşturmuştur (Rudolf, 2017:14). Bu anlamda katılım toplumsal değişime etki eden evrensel bir olgudur.

Günümüz toplumlarında kapsamlı bir hak olarak katılım, toplumsal hayatın birçok alanında yol gösterici bir kavram haline gelmiştir. Ayrımcılığa uğramama, topluma dâhil olabilmek ve eşitlik ilkeleriyle birlikte katılım; birlikte yaşama ve sosyal uyumun temel kavramlarını oluşturmaktadır. Bütün bunlarla bireylerin kendilerini gerçekleştirme şansına eşitçe sahip olarak topluma dâhil olmaları ve keyfi eşitsizliğe karşı korunmaları amaçlanmaktadır. Bu kavramlar ve ilgili insan hakları ilkeleri bir arada var olur ve birbirini tamamlar. Ancak tüm kesimler her zaman bu imkânlarla sahip olamamaktadır. Mesela bir kişi belli bir toplumsal grubun üyesi olduğundan ya da o gruba ait görüldüğünden dezavantajlı duruma düşebilir. Örneğin klişeleşmiş yaş veya cinsiyet algıları sosyal katılımı olumsuz etkileyebilir. Yine bedensel ya da zihinsel engellilik, yoksulluk ve göç geçmişine sahip olmak gibi durumlar da sosyal katılımı engelleyici işlevler görebilmektedir. Böyle kimseler için toplumsal hayata tüm yönleriyle engelsiz bir katılımın genellikle mümkün olmadığı açıktır (Diehl, 2017:9).

Katılım; sosyal ve siyasal olarak organize olmuş bir topluluğa ait olmak, dâhil olmak, böyle bir topluluğu birlikte şekillendirmek anlamlarına gelmektedir. Siyasi topluluklardaki kararlar her bir bireyin yaşamı için temel ve varoluşsal öneme sahip olabilir. Zira insan ömrünün önemli bir kısmı sosyal bağlanılarda -ailede, mahalle, kültürel etkinliklerde, sporda, rekreasyon ortamlarında, eğitim kurumlarında, dini toplantılarda ve iş piyasasında- geçer. Bütün bu sosyal alt sistemler birbirine bağımlıdır. Çünkü bireylerin aile ortamları dışında başka insanlarla etkileşime girdikleri, aynı göz hizasında iletişim kurabildikleri ortamlarda ancak yakın ilişkiler, arkadaşlıklar, sivil toplum etkinlikleri, politik, sosyal, kültürel amaçlı dernekleşmeler oluşturulabilir. Bu nedenle okul, işyeri ve yaşanan çevre gibi sosyal alt sistemler, diğer alt sistemlere katılım için büyük öneme sahiptir. Kısacası katılım; bireyin kendi seçtiği yaşam alanlarında tercihlerine göre şekillendirdiği bir hayatı başkalarıyla eşitçe yaşayabilme, kendi hayatını etkileyen temel kararlarda söz sahibi olma ve böylece kendi geleceği hakkında karar verebilme imkânına sahip olması anlamına gelmektedir (Rudolf, 2017:13). Bireylerin sosyal ve siyasal katılımları aynı zamanda onların içinde buldukları sosyal ve siyasal yapılara aidiyetlerini artırır.

Batı toplumlarının kültürel değişiminde çoğulculuk; özgürlükçü, hukuk devletinin temel yapı taşlarından biri olarak sunulmaktadır. Almanya örneğinden bakıldığında ülkede 170'ten fazla etnik kökenin, 120'den fazla farklı dil konuşan topluluğun bir arada yaşaması ve ülkede şimdiye kadar hiç görülmemiş yüksek bir oranda (nüfusun yaklaşık %21'i) göç kökenli olması çoğulculuğa dair meselelerin ne derece hacimli olduğunu göstermektedir. Yine Almanya'da etnik çeşitliliğe ek olarak

liberal, demokratik anayasal çerçevenin varlık imkânı tanıdığı dini çeşitlilik de dikkat çekmektedir. Ülkede bugün Protestan ve Katolik kiliselerin yanında Yahudi, Müslüman, Budist, Hindu, Yezidi gibi birçok dini topluluk kamusal dini hayatta varlık göstermektedir (Destatis, 2017:34). Bu çoğulcu görünümü yapı bir toplum için hem birçok zorluk hem de fırsatlar barındırmaktadır. Ancak II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçlarından sonra toplumda göç tartışmasının kapsamlı bir şekilde yürütülmemesi, Alman toplumunun önemli bir bölümünün kültürlerarası açılımın önemini kavrayamamasına sebep olmuştur (Abou Taam, 2017).

Göçle birlikte çok çeşitli kültürel kimliğe sahip kimseler Almanya'ya gelmiş, Alman toplumu bu durumla yüzleşmede çoğunlukla net olmayan görüntüler vermiştir. Politik ve toplumsal tepkiler "*hoş geldiniz*"den "*bizde boş yer yok*"a kadar çeşitlilik göstermiştir. Toplumda II. Dünya Savaşından sonraki değişim genel olarak değerlendirildiğinde Almanların "yabancılarla" yaşadıkları tecrübelerin her şeye rağmen giderek artan oranda sosyal liberalleşmeye yol açtığı söylenebilir. Dil, sanat, kültür, politika ve bilim alanlarında ve günlük yaşamda yapılacak araştırmalarla bu durum ispatlanabilir. Yabancılarla karşılaşma Alman toplumu için dinamik bir üretkenliğe sebep olmuştur. Ancak bu üretkenliğin potansiyel yararlarını görebilmek için hem göç kökenlilerin hem de çoğunluk toplumunun kaçınılmaz olarak gerçekleşen zorlu karşılaşma süreçlerini katılım amacını gözeterek yürütmeleri gerekmektedir. Bu zorlu süreçler de nihayetinde toplumsal grupların demokratik ve çoğulcu yaklaşımlarını zenginleştirmektedir (Abou Taam, 2017:213).

Almanya'da 2005 yılında yürürlüğe giren Göç Yasası sonrasında hazırlanan entegrasyon planlarında katılım kavramı anahtar rolü oynamaktadır. Çünkü entegrasyon katılım üzerinden tanımlanmakta, entegrasyonun hedefi ülkedeki bütün kesimlerin katılımı olarak vurgulanmaktadır. Buna göre toplumsal hayatın eğitim, iş, ekonomi, hukuk, kültür, din, sağlık, iskân gibi bütün alanlarında uygulanacak olan entegrasyon politikası katılımı hedeflemelidir. Burada göçmenlerin politik katılımı en üst hedef olarak öne çıkarılmaktadır. Almanya'da katılım kavramının ön plana çıkmasında toplumun merkez alanlarında sunulan imkânlardan bütün kesimlerin adilane yararlanması mümkün olmadıkça başarıya ulaşmış bir entegrasyondan bahsedilemeyeceği anlayışı etkili olmaktadır (Aslan, 2019: 79-80).

Almanya'da katılım hedeflerinin gerçekleşmemesinde çoğunluk toplumunun yeni kuşakları ile göç kökenli kuşakların katılım fırsatlarının dramatik ölçüde farklılaşmasının etkileri açıktır. Bu durum hem ülkedeki eğitime ilişkin raporlarda hem de göç kökenlilere ilişkin OECD verilerinde açıkça görülebilmektedir. Ülkede göçmenler için başlangıçta var olan dezavantajlar özellikle eğitim- öğretim, çıraklık eğitimi ve istihdam şansları alanlarında yeni kuşaklara miras bırakılmaktadır (GEW, 2016). Toplumdaki çoğulcu yapı bağlamında sıralanan sorunlar arasından göç kökenlilerin göç geçmişi olmayanlara göre iş piyasasında açıkça daha fazla sorunla karşılaşması, eğitim seviyelerinin daha düşük olması ve meslek eğitiminde daha az şansa sahip olmaları en temel yapısal sorunları oluşturmaktadır (WISTA, 2016).

Katılımı destekleyecek en önemli kurum eğitimidir. Yeni kuşakların eğitim konusunda daha iyi bir seviyeye ulaşmaları sosyal katılıma katkı sağlayacaktır. 2010'da yapılan bir araştırmaya katılan gençlerin %42'sinin anne-babalarından daha yüksek bir eğitim seviyesine ulaştıklarını göstermektedir (Gostomski, 2010:90). Diğer taraftan göç kökenlilerden meslekî niteliğe sahip olmayanların oranı önceki dönemlere nispeten düşmüştür. Böylelikle işgücü piyasasına katılım da artmaktadır. Ancak bununla birlikte işgücü piyasasındaki ayrımcılık hala sürmektedir. Bilinçsiz çağrışımlar, basmakalıp sınıflamalar ve referans grubunu tercih etme gibi sebeplerle göç kökenli nitelikli iş gücü, piyasada ayrımcılığa uğramaktadır (SVR, 2014:15 v.d.). Aynı doğrultuda kamusal hizmet sektöründe de göç kökenlileri, ülkedeki göç kökenli nüfus oranında (%21) görmek mümkün değildir. Kamuda çalışanların %10'undan azı göç kökenlidir. Hele yönetici kadrolarında göç kökenlilerin oranı esamisi okunmayacak kadar düşüktür. Eğitim sisteminde de durum farklı değildir. Okullarda okuyan 5-15 yaş aralığındaki öğrencilerin yaklaşık üçte biri göç kökenli iken öğretmen/ eğitimcilerin yalnızca %6'sı göç kökenine

sahiptir (Abou Taam, 2017:222). Politik arenada da göç kökenlilerin oranı oldukça düşüktür. Federal Meclis'te 2013-2017 arasında 631 milletvekilinin yalnızca 37'si göç geçmişine sahiptir. Gerçekçi bir katılım hedefleniyorsa temsildeki bu oransal tutarsızlıklar giderilmelidir.

Göç kökenlilerin katılımını desteklemek ve bunun gerçekleşmesi için toplumsal ve politik hayatta katılımın güçlenmesini sağlamak toplumsal barış için önemli bir katkıdır. Bu bağlamda yalnızca yasal ve politik çalışmaların katılımı tam olarak sağlamayacağı bilakis toplumsal dayanışma ve sivil organizasyondan oluşan sermayenin çok daha fazla öneme sahip olduğu hatırlanmalıdır. Toplumsal hayatta katılım yeterince gelişmediğinde sosyal grupların marjinalleşmesi söz konusu olmakta ve bu da popülist akımların memnuniyetle karşıladıkları sosyal sürtüşmelere ve suçlamalara yol açmaktadır (Abou Taam, 2017:209).

Kavramlar belli bağlamlarda, belli işlevler için üretilirler. Dolayısıyla bağlamlar yıprandığında ve işlevler anlam kaybına uğradığında bu durumdan kavramların doğrudan etkileneceği unutulmamalıdır. Genellikle yaşlılar, yoksullar, engelliler, erkek egemen düzenlemeler karşısında kadınlar, göç kökenliler ve herhangi bir sebepten ayrımcılığa uğrayanlar bağlamında gündeme gelen sosyal katılım kavramı; belli sosyal grupların katılımına yoğunlaştığında dezavantajlılık vurgusu taşımaktadır. Bu noktada kavramdan beklenecek temel yarar bu olumsuzluğu aşmadaki katkısı olacaktır.

Siyasi gündemlerin ve ideolojik pozisyonların ötesinde Türkiye Kökenli Almanya Müslümanları; sadece günlük yaşamda değil ekonomik, kültürel ve politik alanlarda da Alman toplumunun etkin üyeleridir ve katılım yoluyla yeni fırsatlar ve stratejiler keşfedebilirler, toplumsal değişimi etkileyebilirler. O halde çoğunluk toplumu, Almanya'da yaşayan herkes için eşit haklar ve fırsat eşitliği sunma hedefiyle katılımı desteklemek durumundadır. Aksi takdirde toplum kimliklerin çatışması ve bununla paralel yürüyen farklılıkların siyasallaşması sorunlarıyla yüzleşmek zorunda kalacaktır.

2.2. Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanlar

İslam; çoğunlukla güvenlik sorunları bağlamında, 2000'li yılların başlarından itibaren Almanya'da siyasi, kültürel, sosyal, dini ve akademik gündemi belirleyen meselelerden biri haline gelmiştir. Bu durumda asıl sorunsal olan yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaygınlaşan kimi oryantizm eleştirilerine rağmen birçok bağlamda İslam'ın nesneleştirilmesidir. Hâlbuki İslam ampirik anlamda tahlil edilebilir bir olgu değil, evrensel bir dindir. Dolayısıyla Almanya'da sosyal ve siyasal bağlamda İslam'dan bahsedildiğinde asıl meselenin Müslümanlar olduğu hatırlanmalıdır. Ancak oryantist bir bakışla Avrupa kültürünü merkeze alarak İslam ve Müslümanlar üzerine konuşmak hiçbir toplumsal sorunu çözemeyecek bilakis yeni sorunlar doğuracaktır. Bu noktada asıl ihtiyaç olan İslam'a ilişkin ön tanımlı bir yaklaşım yerine Almanya'daki Müslüman varoluşunu ortaya koyan birinci elden verilerdir. Zira Müslümanlarla ilgili konularda Almanya'daki Müslümanların kültürel üretiminden ziyade İslam hakkında üretilen kültürel üretim daha çok gündeme gelmektedir (van Bruinessen ve Allievi, 2012).

Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli nüfus, literatürde Türkiye kökenli Almanyalılar, Almanyalı Türkler, göçmenler, Alman-Türkler, Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanlar, Alman Müslümanlar, Almanya Türkleri gibi farklı kimlikler ile tanımlanabilmektedir. Her bir tanımlama için gerekçeler ve bu gerekçelere getirilebilecek eleştiriler bulmak mümkündür. Bu tanımlamalar üzerine yapılacak tartışmalar çeşitli bağlamlarda sürdürülebilir görünmektedir. Bu noktada önemli olan sosyal bilimler açısından hangi tanımlamanın hangi bağlam için tercih edildiğidir. Diğer önemli husus ise hangi tanımlamanın bu toplumsal kesim tarafından daha fazla benimsendiğidir. Türkiye kökenli Müslümanlar üzerine yapılan araştırmalar Müslümanlığın başından beri dinsel kimlik olarak temel tanımlama aracı olduğunu göstermektedir. Bu durum yeni kuşaklar için de geçerlilik göstermektedir (Kaya ve Kentel, 2005:133; Aslan, 2018:144). Dolayısıyla bu çalışmada söz konusu topluluğu tanımlamada, yerleşikliği ve kalıcılığı vurgulamak için Almanya ile kültürel bir tanımlamanın

ötesinde öne çıkan kimlikli bir vurgu olarak Müslümanlık birleştirilerek "Türkiye Kökenli Almanya Müslümanları" tamlaması tercih edilmiştir.

Avrupa'daki ve dolayısıyla Almanya'daki Müslüman varlığına ilişkin üretilen literatür üç evrede incelenebilir görünmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar olan dönemde İslam ve Avrupa birbirinden ayrı olgular olarak ele alınmış ve birbirlerine etkileri değişik açılardan incelenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya doğru yaşanan göç dalgalarıyla birlikte İslam'ın, daha doğrusu Müslümanların Avrupa toplumlarında yeni hayat alanı aramasıyla birlikte Avrupa'daki/Almanya'daki İslam evresi başlamıştır. Müslüman kuşakların "yeni vatanda" yetişmeleri ile olgusal bir yerleşmeyi içeren üçüncü bir evreden söz edilebilir (Allievi, 2012).

Almanya'daki Müslüman nüfus 1950'de 20.513 ve 1960'ta 21.844 iken, 1970'te işçi göçüyle birlikte 1.172.539'a ulaşmıştır. 2010 yılında 4.283.364 olan Müslüman nüfus (Kettani, 2010:159), Federal Göç ve Mülteciler Dairesi'nin Alman İslam Konferansı için yaptığı araştırmaya göre 2015 yılı sonu itibarıyla 4,4 ile 4,7 milyon arasında olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre yaklaşık 83 milyon nüfusa sahip olan Almanya'nın yüzde 5,5'ini Müslümanlar oluşturmaktadır (BAMF, 2016). Bu azınlığın yüzde 63,2'si Türkiye kökenli Müslümanlardan oluşmaktadır (Haug vd. 2009:59). Ayrıca İslam'ı seçen, mühtedi Almanların sayısının 20 bin ile 100 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir (Özyürek, 2015: 18). Bu tarihlerden sonra gerçekleşen mülteci göçleriyle birlikte Almanya'daki Müslümanların sayısının beş milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

2.3. Perspektif Dergisi

Almanya'nın bir parçası olan Müslümanlara ilişkin imgeler çoğunlukla onlar tarafından değil Müslüman olmayan kesimler tarafından üretilmektedir. Kamuoyunda İslam'ın mevcudiyeti ve kökleşmesine dair görüşler bu gerçeğe göre şekillenmektedir. Dolayısıyla ülkede İslam'a ilişkin beyanlar genellikle ampirik temelden yoksundur. Bu noktada Türkiye Kökenli Almanya Müslümanlarının toplumsal meselelere yaklaşımlarını ortaya koyan süreli yayımlar onların görüş ve etkinliklerinin birincil kaynaklardan belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Geride kalan yaklaşık 60 yıllık işçi göçü tarihinin son evresinde Müslümanların Almanya'da kalıcı hale geldikleri gözlemlenmektedir. Bu süreçte "vatan", "aidiyet", "İslam" ve "Avrupa" gibi birçok kavram hem Müslümanlar tarafından hem de çoğunluk toplumunun çeşitli sosyal aktörleri tarafından tartışma konusu edilmiştir. Müslümanlar kamusal alanda varlık göstermeye başlayınca siyasetçiler ve medya tarafından genellikle nesneleştirici bir yaklaşımla paralel toplum, zorunlu evlilik, namus cinayetleri, başörtüsü ve minare yasakları, güvenlik ve entegrasyon meseleleri gündeme taşınmaktadır. Perspektif dergisi, Müslümanlara dair meselelerin önyargılardan ve tepkisellikten bağımsız olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Dergiye göre ne Müslümanlar yeknesak, homojen bir topluluk olarak, ne de Avrupa bütünüyle ahlaksız, materyalist, kapitalist bir kıta olarak algılanabilir. Bu sebeple dergi, çok kültürlü bir toplumsal birlikteliğin zenginleştirici etkisine inandığını, azınlıkların siyasi ve sosyal katılımını teşvik etmeyi amaçladığını beyan etmektedir. Bu amaca ulaşmak için "İslam'a dair tartışmanın tahakküm edici dilinin oluşturduğu hayal kırıklığını" dile getirerek Müslümanlara, önemli gördüğü meselelerin Avrupa siyasetindeki karşılığını ele alarak siyasilere ve geliştirdiği "içten bakışla" Türkçe konuşan herkese seslendiğini duyurmaktadır. Perspektif dergisi, 1995 yılından bu yana Avrupa'da Türkçe yayın yapan, günümüz itibarıyla 12.500 baskı âdetine sahip 292. sayıya ulaşmış aylık bir yayın organıdır (www.perspektif.de, Hakkımızda). Derginin jeneriğinde "İslam Toplumu Millî Görüş Aylık Haber Yorum Dergisi" ifadesi yer almaktadır. Bu çalışma belge incelemesi yöntemine dayanan nitel bir çalışma olması ve süreli bir yayın üzerinden sosyal katılımı incelemesi açısından, başlı başına ayrı bir çalışma konusu olabilecek Avrupa'daki İslami organizasyonlar ve faaliyetleri bağlamında yayıncı üzerinde durmamaktadır.

Standartlaşmış bölümlere sahip olan ve 230. sayısından itibaren 68 sayfa olarak yayımlanmakta olan Perspektif dergisinde her ay bir dosya konusu etrafıca incelenmektedir. Derginin her sayısında başta Almanya ve Avrupa'dan olmak üzere farklı coğrafyalardan seçilen gündem haber ve konuları, uzman görüşleri ve ilgililerle yapılan söyleşileri de içeren dosya konusuna ilişkin metinler, okuyucu mektupları, basında öne çıkanlar, portreler ve kitap tanıtımı metinleri yer almaktadır.

3. Yöntem

Türkiye Kökenli Almanya Müslümanlarının sosyal katılımlarını Perspektif dergisine yansıdığı şekliyle incelemeyi amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Araştırmada dergi sayılarının belirli bir teorik çerçeve ve belirli temalar çerçevesinde çözümlenip incelenmesi amaçlandığından nitel araştırma türlerinden belge incelemesi kullanılmıştır. Belge incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu(lar) hakkında bilgi içeren belgelerin belirlenen bir düzene göre tasnif edilerek çözümlenmesini amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011:187-188). Belge incelemesinde kullanılacak belgeler yazılı, görsel, dijital ve fiziksel niteliğe sahip olabilir. Bu çerçevede kullanılacak belgeler kamu kayıtları, kişisel belgeler, popüler kültür evrakları, görsel dokümanlar, fiziki materyaller ve araştırmacının ürettiği çeşitli dokümanlar olarak tasnif edilebilir (Merriam, 2013:132-141).

Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların sosyal katılımı ile ilgili yaklaşım, eğilim ve söylemlerini belirlemek amacıyla Perspektif dergisinin 2014-2019 yılları arasında yayımlanan toplam 60 sayılı belge incelemesi yöntemiyle incelenmiş ve a) *İncelenen dergilerde hangi dosya konuları işlenmiştir?* b) *İncelenen dergilerde sosyal katılıma dair hangi konular işlenmiştir?* c) *İncelenen dergilerde sosyal katılıma dair konular nasıl işlenmiştir?* şeklindeki problem cümlelerine cevap aranmıştır.

3.1. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın verilerinin analizinde, içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi; metinlerin iletilerinin, içinde gizli kalmış anlamların, belirli kavram ve kategorilere göre tasnif edilmesi ve elde edilen bu kavram ve kategorilerin araştırma amacına göre nicel veya nitel olarak incelenmesidir. Bu analiz; pozitivist bir bakış açısıyla, yazılı ya da elektronik (TV, radyo, internet vs.) iletişime dair veriler içerisindeki iletilerin sıklık ve çeşitliliğini ölçmek için kullanılan bir yöntemdir. Nitel içerik analizinde temel amaç incelenen metinlerde anlatılmak istenen iletinin ne olduğunu anlamaktır (Güler vd. 2015: 333-337).

Nitel içerik analizinde araştırmacılara göre değişebilen birbirinden farklı süreçler izlenebilmektedir. Bu çalışmada analiz için Schreier (2012)'in belirlediği işlem aşamaları takip edilmiştir. Ona göre nitel içerik analizi şu sekiz aşamadan oluşmaktadır (Çetin, 2016: 129): Araştırma probleminin belirlenmesi, analizi yapılacak verinin seçimi, kodlama şemasının oluşturulması, verinin bölümlere ayrılması, kodlama şemasının denenmesi, kodlama şemasının değerlendirilmesi, kodlamanın yapılması, bulguların yorumlanıp sunulması.

Bu çalışmada içerik analizinin sekiz aşaması takip edilmiştir. Yukarıda açıklandığı şekilde araştırma problemi belirlenmiş ve analiz yapılacak veri kaynağı seçilerek sınırlandırılmıştır. Araştırma problemine göre kodlama şeması ise tümdengelsel bir yaklaşımla veri incelemesinden önce sosyal katılım teorisine göre kategoriler ve kodlama şeması oluşturularak yapılmıştır (Çetin, 2016:130-148). Ancak araştırma sürecinde tümevarımsal olarak da kategoriler oluşturulmuştur. Karma yaklaşım olarak adlandırılan bu yöntemde kategorilerin tümdengelsel olarak oluşturulmasından sonra çalışma sürecinde alt kategorilerin tümevarımsal olarak oluşturulması söz konusu olabilmektedir. Hacimli metinlerin içerik analiz sürecinde genellikle karma yaklaşım kullanılmaktadır (Schreier, 2013: 89-90).

Çalışmada öncelikle Perspektif dergisinin kendi sunumu esas alınarak birinci seviye kategori içeriği ardından da sosyal katılım teorisine göre ikincil seviye kategorisi belirlenmiştir. Sonra da

incelenen dergi sayılarından elde edilen "yeni" kavramlara göre oluşturulan kodlamalarla üçüncü ve dördüncü seviye kategoriler türetilmiştir. Nihayet bu kategoriler, belirli bir bağlama göre tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Zira nitel araştırmalarda bir toplumsal eylemin ya da iletinin anlamı, ortaya çıktığı bağlama bağlıdır (Neuman, 2014: 234). Aşağıda Tablo 1’de kodlama şeması verilmiştir:

Tablo 1. Genel Kodlama Şeması

Tümdengelimle Kodlama		Tümevarımla Kodlama	
1. Seviye Kategori	2. Seviye Kategori	3. Seviye Kategori	4. Seviye Kategori
Dosya Konuları Gündem Konuları Söyleşi Konuları Dünya Gündemi Tarih Konuları Portreler Kitap Tanıtları	Sosyal Katılım	Vatandaşlık, Entegrasyon, Göçmenlik, Azınlık Olmak, Ayrımcılık, Din Özgürlüğü	
	Diğer Kavramsal Temalar		Aşırı Sağ, Sağcı Popülizm, İslamofobi, Terörizmle Mücadele, Toplumsal Şiddet
	İçer Dönük Temalar	Helal Gıda, Cami Mimarisi, İmam Eğitimi, Liberal İslam	Reform, Diaspora Politikası, Anadil, Öteki

Nitel araştırmalarda kodlama şeması ve kategoriler oluşturulduktan sonra elde edilen veri bölümlere ayrılır. Verileri bölümlere ayırmada analizinde kavramların birbirleriyle olan ilişkileri ortaya çıkarılır ve bu ilişkiler daha üst düzey bir tema ile açıklanır. Kategori ya da tema içerik analizinde elde edilen kavramlardan daha soyuttur ve geneldir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 228). Ayrıca her bir kategori ya da tema grubu daha üst seviye bir soyutlamayla kendi içerisinde düzeylere ayrılabilir. Bu yöntemin olumlu yanı dergideki içeriğinin bir bütün olarak derinlemesine incelenmesine imkân tanınmasıdır. Olumsuz yanları ise farklı kategoriler yorumlanırken tekrar hissi oluşturmasıdır. Bu araştırmaya dâhil edilen dergi sayıları belirlenen kodlama şeması çerçevesinde ayrı ayrı incelenmiştir. Böylelikle Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanların sosyal katılıma dair yaklaşımlarının bir bütün olarak sunulması amaçlanmıştır.

Kodlama şeması elde edilip veri bölümlere ayrıldıktan sonra kodlama şemasının denenmesi ve değerlendirilip gerekli değişikliklerin yapılması aşamasına geçilmiştir. Kodlama şeması denenmeden nihai kodlamaya geçilmesi, oluşabilecek sorunların telafisini zorlaştırmaktadır. Varsa gerekli düzeltmelerin yapılmasından sonra verinin tamamı kodlanmaya başlanabilir (Çetin, 2016: 134-136). Karma yöntemle kodlanan bu araştırmada, birincil ve ikincil seviyedeki kategoriler tümdengelimle, üçüncü ve dördüncü seviyedeki kategoriler ise tümevarımla oluşturulmuştur. Dolayısıyla ilk incelemede dergilerin hepsi birincil ve ikincil seviyedeki kategorilere göre kodlanmıştır. Ardından incelenen her sayı, üçüncü ve dördüncü seviye kategorilere göre yeniden kodlanmıştır. İç içe geçmiş kategorileştirme ve kodlama işlemleriyle bu süreç çoğunlukla bir dergi sayısının defalarca incelenmesine ve yeniden kodlanmasına sebep olmuştur.

Araştırmada bulgular yorumlanıp sunulurken gerekli görülen yerlerde dergi sayılarından kelime, cümle, paragraf ya da paragraflar alıntılanmıştır. Çoğunlukla tercih edildiği gibi belirli bir kategori hakkında önce bir alıntı yapılmış ardından bu alıntı yorumlanmıştır.

4. Bulgular

Perspektif dergisi her sayısında belirlediği kapak/dosya konusunu uzman ve araştırmacıların kaleme aldığı veya söyleşilerle katkıda bulunduğu yazılarla incelemektedir. Yalnızca bu kapak başlıkları incelendiğinde bile derginin sosyal katılım konusunda aktif bir yaklaşım içinde olduğu söylenebilir. Bu araştırma çerçevesinde incelenen son altı yılda yayımlanan toplam 60 sayının kapak/dosya konularının başlıkları kronolojik olarak geriye doğru sıralandığında şu şekildedir:

Göçmeyen Göçmenler, Müslüman Azınlıklara Avrupa'dan Bakmak, Avrupa'da Helal Beslenmek Mümkün mü?, Gelenekselden Moderne Cami Mimarisi, Avrupa'da Göç ve Müzik, Aşırı Sağın Gölgesinde Avrupa Parlamentosu Seçimleri, Yeni Zelanda Saldırısı: Christchurch, Avrupa'da Müslümanlar ve Depresyon, Etnopluralizm: Yeni Sağın Entelektüel Kılıfı, Batı Avrupa'da İmam Eğitimi, Çifte Vatandaşlık, Suskun Minareler, Neonazi-NSU Terörü ve İstihbarat İlişkisi, Avrupa'da Başörtü Yasakları, Ayrımcılıkla Mücadele, Avrupa'da İslami Defin, Avrupa'da Türkçenin Geleceği, Sağ Popülizm ve Aşırı Sağ, İslam Din Dersi, Entegrasyon, Avrupa'da İslam Eğitimi, Kurmaca Bir Kavram "Liberal İslam", Ulus-aşırılık: Göçün Getirdikleri, Okulda İrkçi Ayrımcılık, Müslümanların Devletten Beklentileri, İrkçilerin Kolay Hedefi Başörtülü Kadınlar, Türkiye-Batı Avrupa İlişkileri, Tepkiselliği Aşmak, İslam'ın Araçsallaştırılması, Popülizm, "İslam Reformu" Tartışması, Almanya'da Devlet Anlaşmaları, Alman İslam Konferansı, Kriz Zamanlarında Müslüman Olmak, "Makbul İmam" Arayışı, Avrupa'ya Gelen Mülteciler, Cami Saldırılarında Kayıtsızlık, Köln Yılbaşı Olayları, Zor Zamanlarda Diyalog, Terörle Mücadelede Kısır Döngü, Avrupa Aleviliği, Azınlık Etkisi, Avrupa'da Müslüman Genç Olmak, Srebrenitsa, Fundamentalizm, Balkanlar Ve Kimlik Dinî Cemaat-Devlet İlişkisi, İfade Özgürlüğü mü, Dine Hakaret mi?, PEGİDA Hareketi, Radikalliği Önleyici Tedbirler, Diaspora Politikaları, Azınlık Fıkhı, İslami Sosyal Hizmetler, Müslüman-Yahudi İlişkileri, Paralel Toplum, Avrupa Parlamentosu Seçimleri, Sosyal Medya Hayatımızın Neresinde, Etnosentrizm, Avrupa'da Müslüman Mahkûm Olmak, Görmezden Geldiğimiz Bir Dünya: Mülteciler.

Yukarıda sıralanan 60 dosya konusunun büyük bir çoğunluğu (41 dosya başlığı, %68,33) sosyal katılıma dair ve Alman toplumunun genelini bir şekilde ilgilendiren konular olarak değerlendirilebilir. Bazı konular gündemi meşgul etmesi sebebiyle ve önemli sayıldığından çok defa gündeme alınmış görülmektedir. Yukarıdaki 60 başlık kodlanarak gruplandırıldığında dosya konularının toplandığı sekiz grup Tablo 2'de görülmektedir:

Tablo 2. Gruplandırılmış Dosya Konuları ve Dosya Sayısı

Sıra	Gruplandırılmış Dosya Konuları	Dosya Sayısı
1	Vatandaşlık, Entegrasyon, Devletten Beklentiler	10
2	Göç, Mülteci ve Azınlık Meseleleri	8
3	Ayrımcılık, Din Özgürlüğü	7
4	Aşırı Sağ, Sağcı Popülizm, İslamofobi, İslam Düşmanlığı	6
5	Toplumsal Şiddet ve Terörizmle Mücadele	6
6	Müslümanlara ve Camilere Saldırıları	2
7	Seçimler	2
8	İç Meseleler	19

Gruplandırma yapılırken zaman zaman tereddütler yaşanmıştır. Ancak genel bir çıkarım yapıldığından bu tereddütler sonucu değiştirmeyecektir. Kaldı ki iç meseleler başlığı altında

gruplandırılan bazı dosyalar yakından incelendiğinde sosyal katılıma dair konular olarak değerlendirilebilecektir. Zira söz konusu meselelerin birçoğu toplumsal hayatta karşılaşılan, birey ve grupların yaşamlarını etkileyen meselelerdir.

Örneğin "*Batı Avrupa'da İmam Eğitimi*" başlığı pekâlâ yalnızca iç mesele olarak değerlendirilmeyebilir. Zira imam eğitiminin din özgürlüğü açısından toplumun genelini ilgilendiren bir boyutunun olduğu açıktır. Nihayetinden söz konusu olan azınlık bir topluluğun anayasal bir hakkının hayata geçirebilmesidir.

4.1. Vatandaşlık, Entegrasyon Meseleleri ve Devletten Beklentiler

Bu başlık altında kodlanan 10 sayı ve dosya konuları Tablo 3'te görülmektedir:

Tablo 3. Vatandaşlık, Entegrasyon Meseleleri ve Devletten Beklentiler Konularını İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	228	Avrupa'da Müslüman Mahkûm Olmak
2	232	Paralel Toplum
3	234	İslami Sosyal Hizmetler
4	240	Dinî Cemaat-Devlet İlişkisi
5	248	Zor Zamanlarda Diyalog
6	254	Alman İslam Konferansı
7	255	Almanya'da Devlet Anlaşmaları
8	262	Müslümanların Devletten Beklentileri
9	267	Entegrasyon
10	276	Çifte Vatandaşlık

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %16,67'dir.

Türkiye kökenli Almanyalı Müslümanların toplumsal meseleleri uzun bir süre entegrasyon kavramı üzerinden tartışılmıştır. Almanya'da misafir olarak görülen ilk kuşaklar için gerek kalıcılık fikrinin oluşmaması gerekse kendi meseleleri üzerinde derinliğine tartışabilme yetkinliğinin yeterince gelişmemesi bu kavramsal tercih üzerinde etkili olmuştur. Ancak zamanla kalıcılık fikrinin eyleme geçirilmesiyle birlikte entegrasyon teorisinin yetersizlikleri vurgulanmaya başlanmıştır. Hatta bu eleştiriler zamanla entegrasyon kavramı yerine "katılım" yaklaşımını vurgulayan tekliflere dönüşmüştür (Aslan, 2019).

Geçen beş yıl içinde Almanya'ya yeni gelen mültecilerle birlikte aslında ülkede daha önce yapılmış birçok tartışma yeniden alevlenmiş, entegrasyona ilişkin meseleler tekrar gündem olmuştur. Perspektif dergisinin 267. sayısı söz konusu gündem doğrultusunda *Entegrasyonu Yeniden Düşünmek* başlığı ile çıkmıştır. İncelenen dosyada entegrasyon kavramının bütün açmazlarının vurgulanması çabası dikkat çekicidir. Mesela Avusturya Salzburg Üniversitesi'nden Dr. Farid Hafez ile yapılan söyleşide, Hafez kendisine sorulan "*Entegrasyon kavramını yeniden tanımlarsanız, nasıl tanımlardınız?*" sorusuna "*Hiçbir şekilde tanımlamazdım. Çünkü ben bu kavramı doğrudan kullanılamaz buluyorum.*" şeklinde cevap vermektedir. Entegrasyon kavramı yerine ise önerisini şu şekilde ifade etmektedir:

"Bu kavramın semantik açıdan sırtında taşıdığı yük nedeniyle kimileri "kapsayıcılık" (Alm. "Inklusion") kavramından bahsediyor ve böylece "katılım" sinyali vererek entegrasyondaki asimile edici nüansları ortadan kaldırmaya çalışıyorlar. Kimileri güç pozisyonlarına katılımı sağlamak için

“entegrasyon” kavramına alternatif olarak “katılım”dan bahsediyorlar. Bana kalırsa bu tartışmada tamamen ön planda olması gereken şeyler, sosyo-ekonomik katılım ve fırsat eşitliği olmalı.” (Perspektif, 2018, 267:46).

Entegrasyon tartışmalarında ortak "biz" ve "entegre olunması gereken kültür" vurgusuyla gündeme gelen diğer bir mesele de "öncü kültür" (Alm. Leitkultur) meselesidir. Perspektif dergisinin aynı sayısında kendisiyle yapılan söyleşide entegrasyonun genel geçer bir kavram olmadığını ve içeriğinin farklı gruplara göre farklılaştığını vurgulayan Kültür Antropoloğu Prof. Dr. Sabine Hess; İçişleri Bakanı Thomas de Maizière'in 2017 Nisan ayında yayımladığı bir makaleyle tekrar gündeme taşıdığı "öncü kültür" kavramlaştırması hakkında ne düşündüğü sorulduğunda şu cevabı vermektedir: “...Göç konusunu tamamen görmezden gelip yalnızca bu açıdan baksak bile “öncü kültür” meselesi tam bir zirva...” (Perspektif, 2018, 267:45).

Gelinen noktada entegrasyon kavramının Türkiye Kökenli Almanyalı Müslümanlar üzerinde ne kadar olumsuz bir çağrışıma sahip olduğunu Perspektif dergisinin 267. sayısında küçük bir grup görüşmesine dayanan bulgularda görmek mümkündür. “Entegrasyon Hin, Entegrasyon Her” başlıklı metindeki bulgulara göre kavram, Türkiye kökenlileri nesneleştiren, onların Almanya'daki yaşam süresini hiçe sayan ve bir dizi ödevleri içeren bir talep olarak algılanmaktadır. Metinde göçmen kökenlilerin bütün meselelerini domine eden entegrasyon kavramı yerine "birlikte yaşama" kavramını teklif edilmektedir (Perspektif, 2018, 267:35-37).

Nüfusunun yaklaşık beşte biri göç kökenlilerden oluşan Almanya'nın önemli meselelerinden biri de çoklu vatandaşlıktır. Çoklu vatandaşlık göç kökenli kimselerin yaşam gerçekliğine en yakın çerçeve olarak değerlendirilebilecekken Alman yasaları, diğer AB ülkelerinin ve İsviçre'nin vatandaşlıklarını hariç tutarak çoklu vatandaşlıktan kaçınma ilkesini esas almaktadır. Almanya'da bulunan yaklaşık 2,8 milyon Türkiye kökenli Müslüman'ın 1,5 milyonu Türk vatandaşı, 800 bini Alman vatandaşı, 500 bini ise çifte vatandaştır (Perspektif, 2018, 276:30). Perspektif dergisinin Aralık 2018'de yayımlanan 276. sayısında Avrupa'da çifte vatandaşlık meselesini dosya konusu olarak seçmiştir. Dergiye göre çifte vatandaşlık meselesini tartışmak “sonradan gelenlerin” kabulü ile çok kültürlülük ve ulus kavramlarının içeriğini tartışmak anlamına gelmektedir (Perspektif, 2018, 276:3). “Türkiye Kökenlilere Yönelik Entegrasyon Tartışması Agresif Bir Tartışma” başlığı ile sunulan kendisiyle yapılan mülakatta göç araştırmacısı Dietrich Thranhardt; Alman hukukunun bir kişinin tek bir ülkenin vatandaşı olabileceği ilkesini kabul ettiğini ancak bunun günümüzde değişmeye başladığını belirttiikten sonra meseledeki politik yararçı tutuma dikkat çekmekte ve göçmenlerin siyasi tercihlerinin sağcı hükümetlerce olumlu karşılanmasının etkisine vurgu yapmaktadır (Perspektif, 2018, 276:58).

Batı Avrupa'da azınlık durumunda yaşayan Müslümanların hayatlarını sürdürdükleri ülkelerin siyasal erklerinden çeşitli beklentileri, buna karşın devletlerinin de Müslüman azınlıklardan çoğunluğu güvenlik öncelikli olmak üzere birtakım beklentileri bulunmaktadır. Hükümetler bu beklentiler çerçevesinde politikalar üretmekte, kamuoyu da aynı beklentileri gündemde tutmaktadır. İmamların Batı Avrupa ülkelerinde yetiştirilmesi, okullarda din derslerinin sunulması ya da hapishanelerde Müslüman mahkûmlara manevi rehberlik gibi meseleleri hükümet yetkilileri genelde radikalliği ve terörü önleyici tedbirler bağlamında değerlendirmektedir. Aslında söz konusu meseleler başka meselelerle birlikte Müslümanların din özgürlüğü ve insan hakları çerçevesinde dinî ve kültürel kimliklerini koruyabilmeleri bağlamında varoluşsal meseleler olarak değerlendirilmektedir (Perspektif, 2017, 262). Beklentiler bağlamında vurgulanan temel husus aslında devletler ile Müslüman azınlıklar arasındaki karşılıklı güveni zedeleyen her şiddet olayı ile yeniden İslam ve Müslümanların terör ile ilişkilendirilmeye çalışılması sorunudur. Günümüzde Avrupalı Müslüman cemaatler, din derslerinden imamların yetiştirilmesine, mezarlıklardan çok kültürlülük tartışmalarına, siyasi katılımdan ırkçılıkla mücadeleye kadar birçok konu hakkında içinde yaşadıkları Batı Avrupa ülkelerinin her kademedeki aktörüyle diyalog geliştirmektedir. Perspektif dergisine göre Müslüman cemaatin devlet karşısında yeteri kadar

etkin bir duruş sergileyemediğini, kendi sorunlarını çözebilecek kamuoyu etkileme araçlarını kullanmadığını söyleyip Müslüman cemaatin Batı Avrupa’da hâlâ yerli olamamasından şikâyet edenler, 20-30 yıl önceki durumla günümüzdeki durum arasındaki farkı görememektedir (Perspektif, 2017).

Batı Avrupa ülkelerinde 90’lı yıllara gelinceye kadar İslam’ın kamusal alanda dikkat çekici şekilde görünür olmaması, işgücü ihtiyacı, ekonomik çıkarlar gibi sebeplerle İslam ve Müslümanlara dair meseleler çok fazla tartışılmamıştır. Ancak milenyumda doğru İslami sembollerin kamusal hayatta daha fazla görünürlük kazanması ve 2000’li yılların başlarından itibaren ABD ve Batı Avrupa ülkelerinin çeşitli merkezlerinde yaşanan ve Müslümanlarla ilişkilendirilen büyük terör olayları Almanya’da da İslam’a dair meselelerin güvenlik konusu olarak görülmesine sebep olmuştur (Kaya, 2016:6-9). Aynı doğrultuda entelektüel ortamlarda da “Euro İslam”, “Alman İslam’ı”, “İslam’ın yerelleştirilmesi” gibi kavram ve konular gündeme gelmeye başlamıştır. Göçmenlik bağlamında toplumda “öteki” olarak tanımlanan Müslüman varlığı bir taraftan güvenlik meselesi olarak algılanarak gözlem altında tutulmuş, diğer taraftan “tanımlayarak tahakküm kurma” stratejisinin nesnesi haline getirilmek istenmiştir. Avrupa/Almanya İslam’ı kavramlarının dolaşıma sokulması ve yaygınlaşmasında Alman devletinin entegrasyon politikalarının rolü inkâr edilemez. Bu hususta Müslümanların toplumsal varoluşlarına ilişkin bir işlev görmesi beklenen İslam Konferansı’nın Alman İslam Konferansı olarak adlandırılması ve bazı politikacıların Müslümanlara Avrupa/Alman İslam’ını telkin etmeleri delil olarak yeterli görülebilir. Bu bağlamda Esra Özyürek ile yapılan mülakatta meselenin sosyolojik ve antropolojik boyutlarına vurgu yapan Özyürek, tepeden tanımlanarak yaşanan İslam’ı tekil bir model çerçevesinde şekillendirmeye çalışmanın sosyoloji tarihi açısından gerçekçi görünmediğini vurgulamaktadır (Perspektif, 2018, 276:13).

4.2. Göç(menlik), Mültecilik ve Azınlık Meseleleri

Bu başlık altında kodlanan 8 sayı ve dosya konuları Tablo 4’te görülmektedir:

Tablo 4. Göç(menlik), Mültecilik ve Azınlık Meselelerini İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	227	Görmezden Geldiğimiz Bir Dünya: Mülteciler
2	241	Balkanlar ve Kimlik
3	245	Azınlık Etkisi
4	251	Avrupa'ya Gelen Mülteciler
5	264	Ulus aşırılık- Göçün Getirdikleri
6	282	Avrupa'da Göç ve Müzik
7	285	Müslüman Azınlıklara Avrupa'dan Bakmak
8	286	Göç Kökenli

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %13, 34’tür.

Göç ilişkili olduğu toplumların yapılarına işleyen, bu toplumlarda hayatın her alanını değiştirip dönüştüren bir olgu olarak görünürlük kazanmaktadır. Göçle birlikte toplumların yalnızca demografik özellikleri değişmemekte aynı zamanda göçten kimliksel özellikleri, dilleri, dini anlayışları, iletişim şekilleri gibi birçok özellikleri etkilenmektedir. Böylelikle Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan ulus devlet anlayışı göçten etkilenen toplumların dinamizmine karşılık vermekte zorlanmaktadır. Günümüz göç sonrası toplumlarında ortak inanç ve düşünce, etnisite, din, mutfak kültürü, ilaç tüketimi, yaşam tarzı, moda, müzik gibi birçok alanda etkileşimle şekillenen yeni bir sistem oluşmuştur. Bu

noktada karşımıza “ulus aşırıcılık” (Transnationalism/ Transnationalismus) kavramı çıkmaktadır. Ulus aşırı bakış açısından bir göçmen bir ülkeyi terk ederek başkasıyla yetinmemekte birden çok ülke ve ulusa kendi kimliğinde yer verebilmektedir. 264. sayısının dosya konusunu ulus aşırılık kavramı çerçevesinde oluşturan Perspektif dergisi, Avrupa'nın bir gerçeği olan göç ve farklılıkların kamusal alanı dizayn etmesine izin verilmesi vurgusu yapmaktadır. Zira farklılıklar sadece kültürel bir olgu değil Avrupa toplumlarının belirgin bir özelliğidir (Perspektif, 2017, 264:45).

Almanya'nın nüfus özellikleri sebebiyle göçmenliğe dair meseleler, ülkede sürekli gündeme gelmektedir. Federal İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre Almanya'da yaşayan her dört kişiden biri göçmen kökenlidir (Destatis, 2016). Göç ve göçmenlerle ilgili konuların tek boyutlu ve tek taraflı meseleler olmadığı hususu göz ardı edildiğinde bireyler, toplumsal gruplar ve nihayetinde tüm toplum zaman zaman travmalara dönüşen ve telafisi imkânsız gibi görünen sorunlarla karşılaşabilmektedir. Öncelikli olarak istatistiksel amaçlarla üretilmiş görünen göçmen kökenli kavramı, Almanya'da yaşayanların Alman ve “yabancı” şeklinde kategorileştirilmesinin tamamlayıcısı ya da devamı olarak dolaşıma sokulmuştur. Perspektif dergisinin Aralık 2019'da yayımlanan 286. sayısının dosya konusunu, *Göçmeyen Göçmenler* başlığı altında “göç kökenli” kavramlaştırmasının ürettiği ve örttüğü sorunlar olarak belirlemiştir.

Göç süreçleri hem göç edenlerde hem de göçmen kabul toplumlarda derin toplumsal değişimlere sebep olmaktadır. Derginin *Göçmeyen Göçmenler* sayısında Göç ve Değişim başlıklı makalede Almanya'daki Türkiye kökenlilerin göçündeki sayısal dönüm noktalarına dikkat çekilmektedir. 1990'lı yıllarda Türkiye'den Almanya'ya göçenlerin sayısı, Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerin sayısından fazla iken, bu durum 2000'li yıllarda tersine dönmüş Türkiye 2015'e kadar Almanya'dan, Almanya'ya verdiğiinden daha çok göçmen alır olmuştur. 2015 sonrasında ise göç dengesi tekrar Almanya'nın lehine dönmüş görünmektedir (Perspektif, 2019, 286: 26-29). Derginin bu sayısında yalnızca Almanya'daki göç olgusunun değişimi değil Fransa, Belçika, Hollanda ve İngiltere'deki göç kökenlilerin göçe, aidiyet bilinçlerine ve vatan anlayışlarına dair örnekler sunulmaktadır.

Almanya'nın ve üyesi bulunduğu Avrupa Birliği'nin, sahip oldukları ekonomik ve siyasî güç itibarıyla kayıtsız kalmamaları gereken dünya meseleleri konusunda başarılı bir sınav verdikleri söylenemez. Bu meselelerin başında da bitmek bilmeyen savaşlar, yoksulluk ve hastalıklar sebebiyle binlerce insanın hayatta kalabilmek için tek çare olarak gördükleri “Avrupa Kalesi’ne iltica etmeye yönelmeleri gelmektedir. Ocak 2014'te yayımlanan Perspektif dergisinin 227. sayısı dosya konusu olarak mülteciliği belirlemiştir. Dosyanın içeriği incelendiğinde söz konusu meselenin insan hakları ve evrensel değerler bağlamında Almanya'nın ve Avrupa'nın başarı gösteremedikleri önemli bir sınav olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Dergide mültecilik sorunu geniş bir şekilde ortaya konmakta olan dosyada konuyla ilgili birçok kişiyle yapılan söyleşiler de bulunmaktadır. Bütün dosyada dikkat çekici bir husus ise; bütün mültecilerin %80'inin gelişmekte olan ülkeler tarafından kabul edilmesine rağmen AB ülkelerinin mülteci kabul etmekte isteksiz davranmalarıdır (Perspektif, 2014, 227: 22-41).

4.3. Ayrımcılık ve Din Özgürlüğü

Bu başlık altında kodlanan 7 sayı ve dosya konuları Tablo 5'te görülmektedir:

Tablo 5. Ayrımcılık ve Din Özgürlüğü Konularını İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	239	İfade Özgürlüğü Mü, Dine Hakaret Mi?
2	252	"Makbul İmam" Arayışı
3	263	Okulda İrkçiyi Ayrımcılık
4	266	Avrupa'da İslam Eğitimi
5	268	İslam Din Dersi
6	272	Ayrımcılıkla Mücadele
7	273	Avrupa'da Başörtü Yasakları

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %11, 67'dir.

Eşitlik günümüzde evrensel değerlerin başında gelmektedir ve eşitliğin hayat bulması için uluslararası birçok kurum ve sözleşme ile ayrımcılığa karşı mücadele edilmektedir. Ancak buna rağmen insanlar; cinsiyet, ırk, etnik köken, din ve dünya görüşü, engellilik durumu ve yaş gibi sebeplerle ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Çok kültürlü toplumlarda ise ayrımcılık mekanizması daha kolay görünürlük kazanabilmektedir. Zira farklılık gerekçesiyle eşit olmayan muamele meşrulaştırılmaktadır. Bu süreçte ayrımcılık yapan; kendi konumunu esas/iyi/doğru, ayrımcılığa maruz kıldığı kimseyi "sapma" olarak görmektedir. Ayrımcılık genelde belli bir kolektif kimliğe sahip olarak görülen kimselere uygulanmaktadır. Karmaşık sosyal ilişki ağları, tarihsel gelişmeler ve toplumsal dinamiklerle beslenen ayrımcılıkla mücadele; söz konusu mekanizmaları etkisiz kılacak bir stratejiyle mümkün olabilir. Perspektif dergisinin 272. sayısının dosya konusunu "ayrımcılık" olarak belirlemiştir. Dosyada konunun günümüzde artık yeterince belirginleşen teorik yanından ziyade her geçen gün mağduriyetleri artıran somut etkilerine karşı nasıl mücadele edilebileceğine dair bilgilendirici bir yaklaşım sergilenmektedir. AB Temel Haklar Bildirgesi'nin ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik vurguları ile Avrupa Konseyi'nin İrk Eşitliği Direktifi ve İstihdamda Eşitlik Direktifleri gibi ulusal hukukları da bağlayıcı düzenlemelerine rağmen AB içerisinde ayrımcılık somut fenomen olarak varlık göstermektedir. FRA (İng. "European Union Agency for Fundamental Rights") tarafından yayınlanan rapora göre 2017 yılında kendisiyle görüşülen 10.500 Müslüman'dan yüzde 31'i iş ararken, yüzde 23'ü ise iş ortamında ayrımcılığa uğradığını belirtmiştir. Bu oranlar isim, ten rengi veya fiziksel görünüş gibi faktörler sebebiyle ayrımcılığa uğrama eklendiğinde iş aramada yüzde 53'e, iş yerinde ayrımcılığa maruz kalmada yüzde 44'e kadar çıkmaktadır (Perspektif, 2018, 272:21). Almanya'da ayrımcılığa uğrayan her altı kişiden yalnızca birinin şikâyetinde bulunduğunu vurgulayan Perspektif dergisi, okurlarına böyle durumlara maruz kaldıklarında olayla ilgili tüm ayrıntıları kaydetmelerini FAIR International (Federation against Injustice and Racism e.V), Inssan e.V (Alm. "Netzwerk gegen Diskriminierung und Islamfeindlichkeit") gibi sivil toplum kuruluşlarına mutlaka başvuruda bulunmalarını önermektedir (Perspektif, 2018, 272:27). Avrupa'daki ayrımcılık sorununun arka planına dair, kıtada alanında etkin bir kuruluş olan İrkçiliğe Karşı Avrupa Ağı (ENAR)'ın temsilcisi kendisiyle yapılan mülakatta "Avrupalı liderler azınlıklara dair olumsuz anlatıyla yüzleşme cesaretinden yoksunlar." tespitinde bulunmaktadır (Perspektif, 2018, 272:55). Dergi diğer Avrupa ülkelerindeki ayrımcılık sorununu ve buralarda ayrımcılıkla mücadele eden kuruluşları da okuyucularına aktarmaktadır.

Sosyal katılımın önündeki en büyük engellerden biri eğitimde fırsat eşitliğine sahip olamamak ise buna sebep olan etkenlerin başında da ayrımcılık gelmektedir. Ayrımcılığa maruz kalan göç kökenine sahip öğrenciler ve eğitimciler eğitim politikalarıyla ilgili tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Dergide "Göç Toplumunda Eğitim ve Aidiyet" isimli kitabın yazarı Dorothee Schwendowius ile Almanya eğitim sisteminde kendisini gösteren ayrımcılık üzerine bir mülakat gerçekleştirmiştir.

Schwendowius; eğitim sisteminde herkesin aynı (ulusal-etnik-kültürel) ön koşullara sahip olmadığını göz ardı edilmesi ile göç kökenine sahip öğrencilerin sistematik olarak dezavantajlı duruma düşürülmesine dikkat çekmektedir. Ona göre bu durumun öğrencilerin üzerinde kalıcı dışlanma ve “ötekileştirme” deneyimi gibi kalıcı etkileri vardır (Perspektif, 2018, 267:11).

Modern toplumda kitlesel eğitimle birlikte okul; bireyin okuma, yazma, genel kültür gibi temel becerilerini geliştirmenin yanında ona vatandaşlık bilinci, sosyal ve siyasi sorumluluk bilinci gibi nitelikler kazandırma işlevleriyle vazgeçilmez bir kurum olarak görülmektedir. Ancak bu kilit fonksiyonlarına rağmen okul, aynı zamanda büyük hayal kırıklıklarının ve ırkçı ayrımcılığın merkezine de dönüşebilmektedir. Nitekim Almanya’da -her ne kadar doğrudan koşutluk kurulamazsa da ülkedeki göç kökenlilerin oranına denk olarak- her dört öğrenciden biri okulda ayrımcılığa uğradığını düşünmektedir. Birlikte yaşamının en temel kurallarının öğretileceği yer olması gerekirken okulda ayrımcılığa maruz kalmak, travmatik sonuçlar doğurabilmektedir. Ülkede öğretmenleri tarafından ayrımcılığa maruz bırakılan öğrenciler olduğu gibi, bizzat kendi meslektaşları tarafından öğretmenler odasında ayrımcılığa uğrayan öğretmenler bulunmaktadır. Diğer taraftan ARIC-NRW adlı izleme kuruluşunun hazırladığı rapora göre öğrenciler öğretmenlerin veya başka öğrencilerin uyguladıkları ayrımcı uygulamaları okul yönetimlerine şikâyet ettiklerinde yöneticiler, şikâyetleri kayıtsızlıkla karşılanmaktadır. Dergide öğretmenlerin önyargılı kalıp yargılara sahip olabilmesinin ve öğretmen eğitimindeki kültürel çoğulcu anlayışın yetersizliğinin okuldaki ayrımcı pratiklerdeki etkisine vurgu yapılmaktadır (Perspektif, 2017, 263:37).

Avrupalı Müslümanlar yıllardır ifade özgürlüğü altında kutsal değerlere saldırıyla karşı karşıya oldukları algısına sahiptirler. İslami değerlere hakaret içerikli karikatürler olayı (Danimarka-2005), Charlie Hebdo saldırısı (Fransa-2015) gibi büyük hadiseler bağlamındaki tartışmalarda Müslümanların “ifade özgürlüğü” karşısında tahammülleri adeta sınanmak istenmiştir. Çoğulcu demokratik düzende inançlarının başkalarının reddedilmesine ve hatta bu inançlara yönelik olumsuz propagandalara maruz kalan Avrupalı Müslümanlar, ifade özgürlüğü ile dinî duyguların korunması arasında gerilim yaşamaktadırlar. Evrensel dinlerin tarihi açısından bakıldığında sadece Müslümanların değil, diğer din müntesiplerinin de dinî değerlere hakareti yakışsız buldukları görülmektedir. Ancak aydınlanmayla birlikte gelişen sekülerleşme sürecinde Avrupa’da dine ve kutsala yönelik eleştiriler Müslümanların çoğunluk olarak yaşadığı ülkelerde toplumsal kabul görmeyecek düzeye yükselmiştir. Bu durum çoğu Avrupalı tarafından göz ardı edilmektedir. Sonuçta farklı dindarlık ölçüleri, uluslararası ilişkilerdeki yüksek tansiyon ve meselenin siyasi ve dinî liderler tarafından araçsallaştırılması gibi sebepler de dikkate alındığında yüzyıllardır dünyanın birçok köşesinde süren “dine hakaret” tartışması güncelliğini korumaktadır (Perspektif, 2015, 239:28-31). Gelineen noktada kendisiyle yapılan mülakatta Michael A. Reidegeld’in de ifade ettiği gibi dinî değerleri eleştirenlerin sadece İslam’a değil, bütün dinlere saldırdıkları; yapılan hakaretlerin ise çoğunlukla üstü örtülü bir yabancı düşmanlığı besleyen gruptan neşet ettiği, kısacası genelde “ırkçılığın” “İslam eleştirisi”yle yer değiştirdiği gözlemlenmektedir (Perspektif, 2015, 239:33).

Avrupa ülkelerinde din özgürlüğünün anayasal olarak tanınması bu özgürlük çerçevesinde gündeme gelen birçok sorunun çözümünde yeterli olmamaktadır. Dinin seküler Avrupa toplumlarındaki yeriyle ilgili derin tarihi geçmişi olan tartışma, Müslüman azınlıkların İslamî eğitim talepleriyle farklı boyutlar almaktadır. Dindarlığı yaşanan bağlamda yeniden üretmek amacına yönelik bir din eğitimi talebi Avrupalı Müslümanlar için birçok bağlamda “sonradan gelen” dindarların dini anlayış biçimlerini formatlama çabası olarak nitelenebilecek uygulama ve taleplerle karşılaşmaya çalışılmaktadır (Perspektif, 2017, 266).

4.4. Aşırı Sağ, Sağcı Popülizm, İslamofobi, İslam Düşmanlığı

Bu başlık altında kodlanan 6 sayı ve dosya konuları Tablo 6’da görülmektedir:

Tablo 6. Aşırı Sağ, Sağcı Popülizm, İslamofobi, İslam Düşmanlığı Konularını İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	229	Etnosentrizm
2	237	Radikalliği Önleyici Tedbirler
3	238	Pegida Hareketi
4	257	Popülizm
5	269	Sağ Popülizm ve Aşırı Sağ
6	278	Etnopluralizm: Yeni Sağın Entelektüel Kılıfı

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %10'dur.

Günümüzde birçok Avrupa ülkesinin gündemini toplumsal barışı tehdit eden bir olgu olarak aşırı sağ ve sağcı popülizm meşgul etmektedir. İkinci Dünya Savaşında yaşanan acı tecrübelerden sonra Avrupa toplumlarının çoğunluğu sağcı popülizm karşısında genel olarak duyarlı görünse de Avrupa'da sağ popülist partiler 90'lı yıllardan itibaren seçmen kitlelerini stabil tutmayı, hatta büyük oranda arttırmayı başarmışlardır. Aynı zamanda bu partiler genel olarak merkez partilerin de daha sağ bir çizgiye yönelmelerine sebep olmaktadır.

Aşırı sağ hareketler genelde aksini iddia etseler de ırkçı söylem ve pratikler üretebilmektedirler. Irkçılık araştırmaları 1945 sonrası ırkçılık eğilimlerinin biyolojik ayrıma dayalı eski tip ırkçılık yerine kültürel farklılıkları merkeze alan “modern ırkçılık”tan söz etmektedirler. Aşırı sağcı ve ırkçı çevrelerin söylem ve yöntemleri modern ırkçılığın örnekleri olarak görülebilir. 269. sayısının dosya konusunu sağcı popülizm ve aşırı sağ olarak belirleyen Perspektif dergisinde; Avusturya, Birleşik Krallık ve Almanya'daki bu tür hareketlerin söylem ve etkinliklerini inceleyen metinler yer almaktadır. Aslında söz konusu hareketler birbirlerini etkileme ve aralarındaki iletişimle uluslararası bir nitelik de göstermektedirler. Mesela Avusturya Kimlik Hareketi (Kimlikçiler), ilk önce Fransa'da ortaya çıkmış bir hareketin Avusturya uzantısıdır ve aynı zamanda Almanya, İtalya, Macaristan, Polonya ve Slovenya'daki “yeni sağcı”larla sıkı örgütsel ilişkilere sahiptir. 2012 yılında Viyana Kimlik Hareketi adıyla kurulan ve “Yüzde 0 ırkçılık, yüzde 100 kimlik” formülünü savunan Kimlikçiler, hem aşırı sağcı Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) ile hem de daha gelenekçi bir aşırı sağcı çizgiyi temsil eden ve gizemli bir örgütlenme biçimine sahip Üniversite Öğrencileri Derneği ile yakın ilişkilere sahiptir (Perspektif, 2018, 269:34).

Aşırı sağcı eğilimlerin toplumda yankı bulmasında medyanın rolü yadsınamaz. Bu durum Almanya'daki 2017 federal parlamento seçimlerinde %12,6 oy alarak CDU ile SPD arasında büyük koalisyon kurulmasıyla ana muhalefet konumuna yükselen AfD'nin seçim başarısından sonra yapılan tartışmalarda da gün yüzüne çıkmıştır. Almanya siyaseti açısından olumsuz karşılanan bu durum seçimden hemen sonra kamuoyunda ve medyada yoğun olarak sorumluları açısından irdelenmiş, nihayetinde AfD'nin başarısında medyanın sorumluluğu tezi yoğun olarak gündeme getirilmiştir. Münih Teknik Üniversitesi'nde yapılan bir araştırma, medyada AfD ile ilgili haberlerin sıklığı ile bu partinin seçim başarısı arasında bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre AfD ile ilgili sıkça verilen haberlerin beş haftada seçmen davranışı üzerinde parti lehine olumlu bir etki yarattığı tespit edilmiştir (Perspektif, 2018, 269:44-45).

Günümüzde Batı Avrupa ülkelerinde yukarıda da bazılarına değinilen aşırı sağcı hareketler kendilerini “yeni sağ” olarak nitelendirmektedirler. Bu akımların söylemleri yakından incelendiğinde ırkçı eğilimleri ve aşırılıkları örtme çabası dikkat çekmektedir. Zira militarist görünüşlü kıyafet ve aksesuarlarla dazlak Nazi tiplemesinin toplumun çoğunluğunda olumsuz bir imaja sahip olduğu gerçeği bu akımların “Yabancılar defolun!” demek yerine “Çok kültürlülüğe ve farklı kültürlerin tek bir toplum içinde karışmasına karşıyız.” demeyi tercih etmelerine sebep oluyor görünmektedir. Onlar kültürlerin

alışverişine ve demografinin değişimine karşıdır. Bu sebeple onlara göre farklı kültür farklı bölgelerde yaşmalıdır. Böylelikle “Avrupa kimliği”nin korunması hedeflenmektedir. İşte bu bağlamda yeni sağcı akımların söylemlerinde dikkat çeken “Etnopluralizm” (etnik çoğulculuk) kavramı, farklı etnik grupların bir arada yaşamaları şeklindeki ilk çağrışımı yerine kültürlerin korunması, Avrupalı olmayan kültürlerin Avrupa’da yaşamaması anlamında kullanılmaktadır. Böylelikle Avrupa toplumlarında yükselen yeni sağcı söylemin gerçekte ırkçılığın modern ve sofistike hâlini barındırma imkânı gün yüzüne çıkmaktadır (Perspektif, 2019, 278:1). Böylelikle etnopluralizm söylemi altında gerçekte vurgulanan etnosentrizm olmaktadır. Bu bağlamda önemli olan husus çok kültürlü toplumlarda yalnızca çoğunluk toplumunun etnosentrik yaklaşımlarını değil azınlık toplulukların da aynı eğilimde olabileceğini fark etmektir. Diğer bir deyişle azınlık olarak yaşanan toplumlarda azınlık mensupları genelde çoğunluğu farklı olana kapalı, değişik kültür ve yaşam biçimleriyle tanışmak ve yüzleşmek istemeyenler olarak; kendilerini ise farklılıkların zenginlik olduğunu yakinen bilen, değişik bakış açılarına empati ile yaklaşan, onları anlamaya çalışıp takdir edebilenler olarak görebilmektedir (Perspektif, 2014, 229).

Modern dönemde İslam-Batı ilişkilerini belirleyen sorunların başında İslam’a ve Müslümanlara karşı geliş(tiril)en korku, düşmanlık ve nihayetinde ırkçılığa kadar varan nefret gelmektedir. Birbirleriyle ilişkisi analize muhtaç olan bu kavramlardan zaman zaman diğerlerinin anlamına gelecek şekilde de kullanılan en yaygın olanı İslamofobi’dir. İslamofobi; daha çok “önyargı” (İng. “prejudice”), “ayrımcılık” (İng. “discrimination”), “dışlanma” (İng. “exclusion”) ve “şiddet” (İng. “violence”) gibi kavramlar aracılığıyla tanımlanmaktadır. Bu tanımlar bağlamında kaçınılmaz olarak “ırkçılık” (İng. “racism”), “yabancı düşmanlığı” (İng. “xenophobia”), “Yahudi düşmanlığı” (İng. “anti-semitizm”) ve “İslam düşmanlığı” (İng. “anti-islamizm”, Alm. “Islamfeindlichkeit”) kavramları da gündeme gelmektedir. İslamofobi’nin doğuşu ve yayılmasında Batı bloğunun, Komünizm sonrası yeni bir düşman oluşturma çabasının uygun şartlar ürettiği yadsınmaz. Ardından 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen olaylar ile İslamofobi, Batı dünyasında kitlesel boyuta ulaşmıştır. Dünya ölçeğinde “Müslüman” teröristlerle ilgili üretilen algılar sonucu oluşan takıntı, Müslümanlara karşı yersiz ve nedensiz bir korkunun (fobinin) tırmanmasına sebep olmuştur. Ancak bu olgunun yabancı düşmanlığı gibi uzun bir geçmişi, derin tarihi kökleri bulunmaktadır (Perspektif, 269). Gelinek noktada meseleye bütüncül yaklaşanlar Avrupa özelinde İslamofobi’yle mücadelenin sadece Müslümanların meselesi olmadığını farkındadırlar.

4.5. Toplumsal Şiddet ve Terörizmle Mücadele

Bu başlık altında kodlanan 6 sayı ve dosya konuları Tablo 7’de görülmektedir:

Tablo 7. Toplumsal Şiddet ve Terörizmle Mücadele Konularını İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	242	Fundamentalizm
2	243	Srebrenitsa
3	247	Terörle Mücadele
4	249	Köln Yılbaşı Olayları
5	274	NSU Terörü
6	280	Yeni Zelanda Saldırısı: Christchurch

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %10’dur.

Son yirmi yıl içinde Almanya’da Nasyonal Sosyalist Yeraltı (NSU) isimli terör hücrelerinin işlediği cinayetler; bir taraftan on ailenin hayatını karartırken, diğer taraftan içerdiği kurumsal ırkçılıkla güvenlik güçlerinin azınlıkları koruma yönündeki başarısızlığını ortaya koymuştur. Toplanan deliller,

gazetecilerin ve aktivistlerin seneler süren olağanüstü çalışmaları; toplumun dezavantajlı kesimlerinin devlete olan güvenini temelden sarsan bu suç eylemlerinin aslında engellenebileceğini ortaya koymuştur. Ayrıntıları incelendiğinde akıl almaz olarak nitelenecek uygulamalar güvenlik teşkilatında işleyen sistemli bir mekanizmayla her cinayetin ardından tekrarlanmıştır. Perspektif dergisinin Ekim 2018’de yayımlanan 274. sayısında NSU cinayetlerinin detaylarını sunmuştur. Almanya’da ırkçılıkla mücadele eden aktivistlerden biri olup davalara müdahil avukat olarak katılan Mehmet Daimagüler, kendisiyle yapılan mülakatta Almanya’yı vatan olarak gören bireylerin sorgulayan, dayanışma içinde ve organize bir şekilde hukuk devletini ve demokrasiyi savunan vatandaşlar olarak mücadele etmekten başka çare olmadığını savunmaktadır (s.45). Rolf Gössner ise “Solingen’den NSU’ya: Neonazilerin Ölümçül Şiddeti ve Anayasayı Koruma Dairesinin Rolü” başlıklı değerlendirmesinde NSU cinayetlerinin Almanya tarihinde Neonazilerin ilk kanlı eylemlerinin olmadığını vurgulayarak aslından anayasal çerçevede toplumsal barışı koruması beklenen Anayasayı Koruma Dairelerinin Solingen katliamından NSU cinayetlerine kadarki 25 yıllık dönemde yaşanan aşırı sağcıların şiddet eylemlerindeki rolünü sorgulamaktadır (ss.46-49). Fabian Virchow ise kendisiyle yapılan mülakatta, toplumda kökleşmiş olan “kültürel, etnik hatta toplumsal olarak homojen bir “Alman halkı”na yönelik inancın çürütülmesi” ve ırkçılığın çeşitli yapısal ve kurumsal biçimlerinin ortadan kaldırılması için yoğun çalışmaların yapılması gerektiğini savunmaktadır (s.59).

Toplumsal şiddet ve terörizmle mücadele başlığı altında incelenen sayılardan biri olan *Köln Yılbaşı Olayları* başlıklı 249. sayıda; 2016’nın yılbaşında Köln Merkez İstasyonu’nda 600’den fazla kadının cinsel saldırıya maruz kaldıklarına dair şikâyetlerinin ardından çıkan tartışmalar etrafında gelişen sorunlar işlenmektedir. Köln yılbaşı olayları çeşitli açılardan incelenebilecek örnek olay özelliği taşımaktadır (bkz. Zeit.de). Olaylar; kamuoyunda göç kökenlilere, mültecilere ve Müslümanlara ilişkin namus cinayetleri, karma yüzme dersleri, Müslüman kadınların başörtüsü, kadına yönelik şiddet gibi önceki sorunlar bağlamında tartışılmış, bu kesimlere yönelik var olan önyargılar güçlendirilmiştir. Diğer taraftan Suriye’deki iç savaştan kaçarak Avrupa’ya yönelen mülteci meselesi de yılbaşı olayları tartışması bağlamına sokulmuştur. Perspektif dergisi; bütün bu olay ve tartışmaların sadece Müslüman öznenin tartışıldığı bir alan olmadığını gerçekte bunlar üzerinden Almanya’nın iltica entegrasyon, çok kültürlülük, din çeşitlilik, güvenlik politikalarının şekillendirildiğini savunmaktadır. Dergiye göre olaylardan sonra gündeme getirilen “Müslüman erkek” tartışması yüz yıllardır “öteki” olarak kurgulanan İslam tartışmasının devamı niteliğinde, asıl sorunların tartışılmasını ve çözümünü engelleyen bir perde işlevi görmektedir (Perspektif, 2016, 249:1).

Günümüz dijitalleşme çağında sahip olunan imkânlar “Avrupa Kalesi’nin” güvenliği anlayışı ile birçok devlet, soyut şüpheler üzerinden bile vatandaşları üzerindeki denetimini artırabilmektedir. Şüphe söz konusu olduğunda ise akla ilke gelen “öteki” olmaktadır. Böylelikle de genelde göçmenler, göçmen kökenliler, özelde ise Müslümanlar “terörle mücadele” bahanesi altında hakları kısıtlanan gruplar arasında yer alabilmektedir. Bu işleyişte kimi aşırı kişi ve grupların eylemleri açık meşrulaştırıcılar olarak hizmet görmektedir. Toplumsal baskıya maruz kalanlar ise marjinalleşebilmektedir. Bu şekilde gelişen mekanizma ve üretilen tipoloji sonuçta terörle mücadelenin, saldırganların ve şiddet yanlılarının istedikleri sonuca ulaşmalarına imkân tanınması anlamına gelmektedir. Sonuçta küresel ölçekte bireylere yönelik en büyük hak ihlalleri arasında yer alan toplu gözetlemeler, Avrupa şehirlerinde hızla artmaktadır. ABD’nin küresel ölçekte terörle mücadele adına kurduğu Ebu Gureyb, Guantanamo, Camp Bucca ve Camp Nama gibi kamplar, terörün azalmasına değil yeniden üretimine sebep olmakta ve yabancı düşmanlığını beslemektedir (Perspektif, 2016, 247).

4.6. Müslümanlara ve Camilere Saldırıları

Bu başlık altında kodlanan 2 sayı ve dosya konuları Tablo 8’de görülmektedir:

Tablo 8. Müslümanlara ve Camilere Saldırıları Konularını İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	250	Cami Saldırıları
2	261	Başörtülü Kadınlara Saldırıları

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %3,33'tür.

Gerek Orta Doğu'daki gelişmelerin gerekse Madrid, Londra, Paris ve Brüksel'deki saldırıların etkisiyle dünya çapında "İslam karşıtı" bir tutumun işaretleri yoğunlaşmaktadır. 2000'li yılların ortasından itibaren kendisini son zamanlarda özellikle Almanya'daki Müslümanlara ve camilere karşı gerçekleştirilen saldırılarla belli eden "Müslüman karşıtı ırkçılık" Avrupa çapına yayılmış bulunmaktadır. Almanya'da 1981 ve 2011 yılları arasında 120 cami saldırısı gerçekleşmiş ve saldırılar 2001-2011 arasındaki on yıllık dönemde, yani 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren, bundan önceki on yıllık döneme (1991- 2001) göre iki kattan daha fazla artmıştır. 11 Eylül 1991 ile 10 Eylül 2001 yılları arasında 30 saldırı, 11 Eylül 2001 ile 10 Eylül 2011 yılları arasında ise toplam 81 saldırı kaydedilmiştir (Piper, 2011). 2015 yılında ise Almanya'da 42, Hollanda'da 19, Birleşik Krallık'ta 23 cami saldırısı gerçekleşmiştir (250:1). Ancak Avrupa'da resmî istatistiklerde ve suç kayıtlarında açıkça adı konulmadığından bu saldırıların boyutları hakkında tam bir bilanço çıkarılamamaktadır. Cami saldırılarının ne denli derin bir toplumsal sorun olduğunun anlaşılması farklı bakış açıları geliştirmeyi gerekli kılmaktadır. Mesela bu saldırılarda failerin uyuşturucu ve alkol kullanımı dikkat çekmektedir. Ancak bununla birlikte onları motive eden aşırı sağcı kesimlerin söylemleri göz ardı edilemez. Matthew Goodwin, "Aşırı Sağ 'Batı'yı Camilere Saldırarak Savunuyor" başlıklı incelemesinde Leonard Weinberg gibi akademisyenlerin Avrupa'daki şiddet dalgasının radikal milliyetçi toplulukların yükselen etnik ve kültürel çeşitliliği onaylamadıkları şeklinde yorumladıklarını vurgulamaktadır (Perspektif, 2016, 250:36-39). Sonuçta cami saldırıları Müslümanlar arasında bilhassa Batı toplumlarında gençlerde küskünlük ve yabancılaşmayı artırmaktadır. Diğer taraftan Avrupa çapında İslam düşmanlığı ve özelde cami saldırılarını kayıt noktasında belli bir mutabakat bulunmamakta ve Müslümanlar devletlerin bu sorunla mücadelede müşterek strateji geliştirmelerini talep etmektedirler (250:35).

Perspektif dergisi, son yıllarda gittikçe artan, İslamofobik eylem niteliğinin ifade edemeyeceği boyutlara erişen ve günümüzde artık "İslam/Müslüman karşıtı ırkçılık" olarak nitelenen yüzlerce eylemi takip edip hem derginin dijital sayfasında hem de basılı sayısında haberleştirmektedir. Dergide olaylar polislinin genel kayıtsızlığı vurgulanarak aktarılmaktadır (Perspektif, 2017, 262:35-39).

Müslüman kadınlar Avrupa kamusal alanında görünür olmaya başladıklarından beri kıyafetleriyle tartışmaların merkezine yerleştirilmektedir. Bu tartışmalar önceleri genellikle dinî sembol olarak görülen başörtüsüyle kamu hizmeti verilirken verilemeyeceği ya da Müslüman toplumlarda kadının sosyal statüsüne dair iken son yıllarda Avrupa toplumlarında yükselen İslam karşıtlığıyla beraber başörtülü kadınların kamusal alanda görünmelerine tahammül edememenin doğurduğu şiddete evrilmiş bulunmaktadır. Araştırmalar Avrupa'da Müslüman kadının yaşadıklarına dair somut veriler sunmaktadır (Perspektif, 2017, 261:31-32). Bütün veriler Avrupa'nın çoğulcu ve özgürlükçü kültürünün; Müslümanların kamusal alanda varoluşları söz konusu olduğunda işlemediğinin göstergeleri olarak değerlendirilebilir görünmektedir.

4.7. Seçimler

Bu başlık altında kodlanan 2 sayı ve dosya konuları Tablo 9'da görülmektedir:

Tablo 9. Seçimler Konusunu İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	231	Avrupa Parlamentosu Seçimleri
2	281	Aşırı Sağın Gölgesinde Avrupa Parlamentosu Seçimleri

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %3, 33'tür.

Katılımın önemli bir parçası hatta en somut unsuru olan siyasal katılım, her şeyden ülkelerin siyasetine duyulan ilgiyle görünürlük kazanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Kökenli Almanya Müslümanlarının Alman siyasetine ne derece ilgi duydukları öncelikli bir sorudur. Perspektif dergisi son yıllardaki sayılarında seçimlerle ilgili metinlere sayfalarında yer vermektedir. Mesela dergi Mayıs 2017'de yayımlanan 262. sayısında Almanya'nın en kalabalık ve yabancı nüfusu en fazla eyaleti olan Kuzey Ren Vestfalya'da gerçekleştirilen eyalet seçimlerini gündemine almış ve Türkiye kökenlilerin seçimlere olan ilgisini irdelenmiştir. Dergide 201 bin Türkiye kökenlinin seçimlere katılımı ve siyasal alanda aktif olmalarının öneminin hem göç kökenli seçmenler hem de siyasal partiler tarafından yeterince anlaşılınmadığı vurgulanmaktadır (Perspektif, 2017, 262:23-25).

Perspektif dergisi, Müslümanları ve Türkiye kökenlileri doğrudan ilgilendirmeyen günlük siyasal konular gündem edinmiyor görünmektedir. Bu durum dergi yöneticileri tarafından fark edilmiş olmalıdır ki 2019 yılı itibariyle yayına başlayan derginin online sayfası, günlük sosyal ve siyasal konulara da yer vermektedir. Derginin basılı sayılarında özellikle federal çapta siyasal meseleler Müslümanların katılımı bağlamında değerlendirilmektedir. Siyasal katılımın önemli bir unsuru olarak değerlendirilen seçimlere özel ilgi gösterdiği anlaşılan Perspektif dergisi, 2013 seçimleri sonrasında imzalanan koalisyon protokolünü mercek altına almış ve bir infografik eşliğinde incelenmiştir (Perspektif, 2014, 227:16-17).

Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal katılımın vazgeçilmez bir unsuru olan siyasal katılım; çeşitli ölçeklerde politikaları etkileme imkânı sunmaktadır. Avrupa Parlamentosu seçimleri birlik ülkeleri vatandaşı olan her bireyi yakından ilgilendirmektedir. Bu doğrultuda *Avrupa İçin Karar Vakti Avrupa Parlamentosu Seçimleri* kapak başlıklı Mayıs 2014'te yayımlanan 231. sayısında Perspektif dergisi, okuyuculara Parlamentosunun işlevi ve çalışma sistemine dair detaylı bilgiler sunmaktadır. Dergide dönemin Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz ve Almanya'dan seçimlere katılan partilerin liste başı adayları olan David McAllister, Gabi Zimmer ve Rebecca Harms ile yapılan bir mülakatlar yer almaktadır. Söz konusu sayının yayımının üzerinden beş yıl geçtikten sonra Mayıs 2019'da Avrupa Parlamentosu seçiminin arifesinde Perspektif dergisi, kapak başlığı olarak bu kez "*Aşırı Sağın Gölgesinde Avrupa Parlamentosu Seçimleri*" başlığını seçmiştir. Dergide, 2019 seçimlerini farklı kılan unsur olarak o günkü anket sonuçlarına göre çoğunluğun sağa ve hatta aşırı sağa doğru kayma tehlikesi olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda dergiye göre asıl sorun bu seçimlere katılım oranlarının düşük olması olarak görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak da AP'nin işlevlerinin seçmenler tarafından yeterince kavranmaması gösterilmektedir.

4.8. İç Meseleler

Bu başlık altında kodlanan 19 sayı ve dosya konuları Tablo 10'da görülmektedir:

Tablo 10. İç Meseleleri İşleyen Dergi Sayıları

Sıra	Derginin Sayısı	Kapak /Dosya Konusu
1	230	Sosyal Medya Hayatımızın Neresinde
2	233	Müslüman Yahudi İlişkileri
3	235	Azınlık Fıkhı
4	236	Diaspora Politikaları
5	244	Avrupa'da Müslüman Genç Olmak
6	246	Avrupa Aleviliği
7	253	Kriz Zamanlarında Müslüman Olmak
8	256	"İslam Reformu" Tartışması
9	258	İslam'ın Araçsallaştırılması
10	259	Tepkiselliği Aşmak
11	260	Türkiye-Batı Avrupa İlişkileri
12	265	Kurmaca Bir Kavram " Liberal İslam"
13	270	Avrupa'da Türkçenin Geleceği
14	271	Avrupa'da İslami Defin
15	275	Suskun Minareler
16	277	Batı Avrupa'da İmam Eğitimi
17	279	Avrupa'da Müslümanlar ve Depresyon
18	283	Gelenekselden Moderne Cami Mimarisi
19	284	Avrupa'da Helal Beslenmek Mümkün Mü?

İncelenen sayıların bu başlık altında toplananlarının oranı %31, 67'dir.

Bu başlık altında toplanan sayılar çoğunluk toplumuna doğrudan değil de dolaylı olarak katılım bağlamında değerlendirilebilecek başlıklardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi azınlık durumunda olan Müslümanların bir kısım meselelerinin iç mesele olarak nitelenmesi tartışmaya açıktır. Zira iç meseleler olarak nitelenen meseleler de sosyolojik açıdan çoğunluk toplumundan bağımsız olarak incelenemezler. İncelenen toplam dergi sayısının yaklaşık üçte birini oluşturan bu on dokuz başlık kendi içinde beş grupta incelenebilir: emir, yasak ve gelenekleri ile İslam'ı yaşama bağlamında sorunlar, anadile ve din eğitimine ilişkin sorunlar, İslam'ın anlaşılması bağlamında sorunlar, Türkiye-Avrupa ilişkileri ve diaspora politikaları, öteki ile ilişkiler.

5. Sonuç

Türkiye Kökenli Almanya Müslümanlarının sosyal katılımını süreli bir yayın üzerinden inceleyen bu çalışmada Türkiye Kökenli Almanya Müslümanlarının sosyal katılımının vatandaşlık, entegrasyon ve devletten beklentiler; göç, mülteci ve azınlık meseleleri; ayrımcılık ve din özgürlüğü; aşırı sağ ve sağcı popülizm, İslamofobi ve İslam düşmanlığı; toplumsal şiddet ve terörizmle mücadele; Müslümanlara ve camilere saldırılar; seçimler ve iç meseleler başlıkları altında incelenebildiği sonucuna ulaşılmıştır. İç meseleler başlığı altında incelenen sayılar ise emir, yasak ve gelenekleri ile İslam'ı yaşama bağlamında sorunlar; anadile eğitime ve din eğitimine ilişkin sorunlar; İslam'ın anlaşılması bağlamında sorunlar; Türkiye-Avrupa ilişkileri ve diaspora politikaları ve öteki ile ilişkiler başlıkları

altında incelenmiştir. İncelen toplam 60 sayının sosyal katılıma dair içeriklerinin toplam içeriğe oranı %68,33 olarak tespit edilmiştir. İç meseleler olarak temalaştırılan içeriklerin oranı ise %31,67'dir. İç meseleler olarak temalaştırılan konular da aslında dolaylı olarak sosyal katılım bağlamında değerlendirilebilecek konulardır. Zira bu konular da sosyolojik açıdan çoğunluk toplumundan bağımsız olarak incelenemezler. Böylelikle çalışmanın başlangıcında yer alan a) *İncelenen dergilerde hangi dosya konuları işlenmiştir?* b) *İncelenen dergilerde sosyal katılıma dair hangi konular işlenmiştir?* şeklindeki sorular açıklığa kavuşturulmuştur.

Avrupa'daki göç sonrası Müslümanlar için çoğunlukla geçerli olduğu gibi ilk kuşak dini aktiviteleri çoğunlukla camiyle sınırlı iken yeni kuşaklar daha geniş bir yelpazedeki mekânlarla ilişki halinde olmuştur. Bu durum kamusal hayatta da görünürlük kazanmaktadır. Bu doğrultuda asıl dikkat çekici unsur onların açıkça sosyal ve kültürel çevreyle ilintili daha öz bilinçli bir dini kimliği benimsemiş görmeleridir. Zira Avrupalı toplumlara sosyal katılımı kolaylaştırmak çabasıyla dini kimlik Avrupa bağlamında yeniden üretilmektedir. Bu olgu kimi gözlemciler tarafından ister "Avrupa İslam'ı", ister "içsel reform", ister "İslam'ın lokalizasyonu" olarak nitelendirilsin özünde gerçekleşen (Allievi, 2012:81) Avrupa kamusal alanında Müslüman kimliğinin yeni bir üretimidir. Bu süreç en azından sonuçları itibarıyla bir dönüşümdür. Zira tamamen farklı bir zemin ve iklimde dikilen bir ağacın aynı şekilde yetişeceğini ummak bir yanılsamadan ibarettir (Allievi, 2012:66).

Perspektif dergisi Avrupalı Müslümanlarla çoğunluk toplumları arasında yanlış anlaşılma ve algılanmadan kaynaklanan sayısız sorunun açıklığa kavuşmasına katkıda bulunuyor görünmektedir. Böylelikle çalışmanın başında sorulan "*İncelenen dergilerde konular nasıl işlenmiştir?*" şeklindeki soruya zaman zaman tepkisellik ve savunmacı bir tavır ağır basıyor görünse de Perspektif dergisi çalışmanın odaklandığı içerik itibarıyla tartışma ve iletişime açık sorgulayıcı ve inşa edici bir yaklaşımla sosyal katılıma dair konuları inceleyip sunmaktadır, denilebilir. Ayrıca Perspektif dergisi; Avrupa bağlamında sosyal, siyasi sorunları ve gündemi inceleyen Türkçe bir süreli yayın olarak yayımladığı dosya konularını uzmanların ve akademisyenlerin katkısıyla derinlemesine işleyen bir özellik göstermektedir.

Bu çalışmanın konusu gereği ağırlıklı olarak Almanya üzerinden durulmuştur. Ancak dergi Avrupa ülkelerindeki Müslümanların karşılaşılan sorunlarıyla birlikte sosyal katılımı betimleyecek haber, yorum ve analizler içermektedir. Bunun yanında dergi okuyucu mektupları ile okuyucuların görüşlerini de dikkate almakta, her sayıda genelde bir önceki sayıda çıkan analizlere ilişkin okuyucu yorumlarını yayımlanmaktadır. Bu yorumlar okuyucuların dergiyi eleştirel olarak takip edebildiklerinin işaretleri olarak görülebilir. Mesela 249. sayıda dosya konusu olan "Köln Olaylarının Ardından Müslüman Erkek Tartışması" dosya konusunda yayımlanan kimi yorumlara özellikle hanım okuyucular tarafından eleştiriler yöneltilmiştir (250:6). Sonuç olarak her türlü tartışmaya ve azınlık olmaktan kaynaklanan soruna rağmen Avrupa'da Müslümanların mevcudiyetinin her geçen dönemle birlikte normalleşmesi söz konusudur ancak bunun kolay ve ihtilafsız bir süreç olması beklenemez. Zira Avrupa kimliğinin "öteki"si Avrupa'nın İslamiyet'le karşılaşmasından beri İslam ve Müslümanlardır.

Kaynakça

Abou Taam, M. (2017). "Teilhabe und Beteiligung von Menschen mit Migrationshintergrund als notwendige Bedingung für eine moderne pluralistische Gesellschaft", *Teilhabe für alle?! Lebensrealitäten zwischen Diskriminierung und Partizipation*. (Ed.Elke Diehl), ss. 206-230, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn.

Aslan, A. (2019). Entegrasyon, Çokkültürlülük ve Katılım: Almanya Türklerinin Yaklaşımı. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (3): 74-88.

Aslan, A. (2018). “Çokkültürlülük ve Entegrasyon Tartışmaları Bağlamında Üçüncü Kuşağın Kimlik Algısı ve Din: Köln Örneği”, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

BAMF (2016). Zahl Muslime Deutschland, https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/WorkingPapers/wp71-zahl-muslime-deutschland.pdf?__blob=publicationFile, 07.07.2019.

Çetin, İ. (2016). “Nitel İçerik Analizi” (Haz. M. Y. Özden ve L. Durdu), Eğitimde Üretim Tabanlı Çalışmalar İçin Nitel Araştırma Yöntemleri, ss.125-148, Anı, Ankara.

Destatis (2016). Statistisches Bundesamt, Pressemitteilung Nr. 327 vom https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2016/09/PD16_327_122.htm, 16.09.2016.

Destatis (2017). Statistisches Bundesamt, Fachserie 1, Reihe 2.2, Bevölkerung und Erwerbstätigkeit, Bevölkerung mit Migrationshintergrund – Ergebnisse des Mikrozensus 2015, Wiesbaden.

Diehl, Elke (2017). Teilhabe für alle?! Lebensrealitäten zwischen Diskriminierung und Partizipation, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn.

Georges, K. E., T. Baier, J. Schultheiß, u. a. (2017). Der neue Georges, Kleines Deutsch-Lateinisches Handwörterbuch, Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt.

GEW (2016), Gewerkschaft Erziehung und Wissenschaft, Bildung in der Migrationsgesellschaft, Tagungsdokumentation, Frankfurt am Main.

Gostomski, C.B. von (2010). Fortschritte der Integration. Zur Situation der fünf größten in Deutschland lebenden Ausländergruppen, Nürnberg.

Güler, A., Halıcioğlu, M. B., Taşgın, S. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Teorik Çerçeve- Pratik Öneriler – 7 Farklı Nitel Araştırma Yaklaşımı Kalite ve Etik Hususlar, Seçkin, Ankara.

Haug, S., Müssig, S., Stichs, A. (2009). Muslimisches Leben in Deutschland. BAMF und DIK, Nürnberg.

Hillman, K.-H. (1994). Wörterbuch der Soziologie. Kröner, Stuttgart.

Institute of Development Studies (2019). Participation, Inclusion and Social Change. <https://www.ids.ac.uk/clusters-and-teams/participation/>, 08.12.2019,

Kaya, A. (2016). İslâm, Göç ve Entegrasyon, Güvenlikleştirme Çağı. (Çev. Nur Yasemin Ural), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kaya A. ve Kentel F. (2005). Euro-Türkler: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi? Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi.

Kettani, H. (2010). Muslim Population in Europe: 1950-2020, International Journal of Environmental Science and Development, 1(2).

Özyürek, E. (2015). Müslüman Olmak, Alman Kalmak Yeni Avrupa’da Millet, Din ve Din Değişirme. İletişim, İstanbul.

Lenz, C.; Ruchlak, N. (2001). Kleines Politik-Lexikon. Oldenbourg Wissenschaftsverlag.

Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. (Çev. Ed.S. Turan), Nobel, Ankara.

Neuman, W. L. (2006). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar Cilt 1. (Çev. S. Özge), Yayın Odası, İstanbul.

Perspektif (2014-2019). İslam Toplumu Millî Görüş Aylık Haber-Yorum Dergisi. 227.-286. Sayılar, <https://perspektif.eu/sayilar/>, Plural Publications, Köln. 23.09.2020

Piper, G. (2011). Moscheeanschläge: schleichende Kristallnacht. 01.02.2020, <https://www.heise.de/tp/features/Moscheeanschlage-schleichende-Kristallnacht-3391189.html>

Rudolf, B. (2017). "Teilhabe als Menschenrecht – eine grundlegende Betrachtung", Teilhabe für alle?! Lebensrealitäten zwischen Diskriminierung und Partizipation. (Ed. Elke Diehl), ss. 13-43, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn.

Schreier, M. (2013). Qualitative Content Analysis in Practice. Sage, London.

SVR (2014). Forschungsbereich beim Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration. Diskriminierung am Ausbildungsmarkt Ausmaß, Ursachen und Handlungsperspektiven, https://www.bosch-stiftung.de/sites/default/files/publications/pdf_import/SVR-FB_Diskriminierung-am-Ausbildungsmarkt.pdf 07.10.2020

WISTA (2016). Arbeitsmarkt und Migration in der amtlichen Statistik, https://www.destatis.de/DE/Methoden/WISTA-Wirtschaft-und-Statistik/2016/07_Sonderheft/arbeitsmarkt-migration-amtl-statistik_072016.pdf?__blob=publicationFile, 23.09.2020

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin, Ankara.

Zeit (2016). Köln Silvester. <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-01/koeln-silvester-sexuelle-uebergriffe-raub-faq> 01.02.2020.